

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 4516. novembra 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelk "TV-15":
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50100-603-45772

"TV-15" izhaja vsak teden izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za "TV-15" ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Borci z obale

Sredi dela in akcije
str. 4 in 5

Neretva 1978

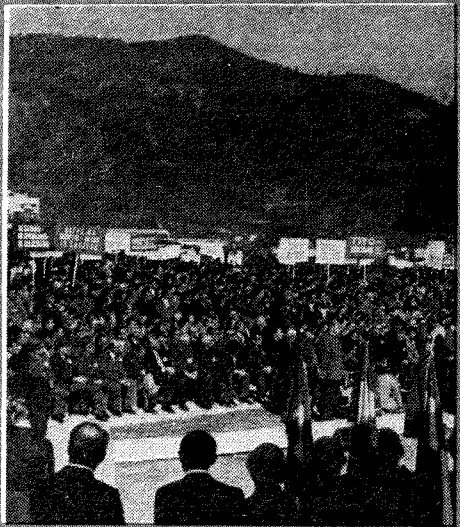
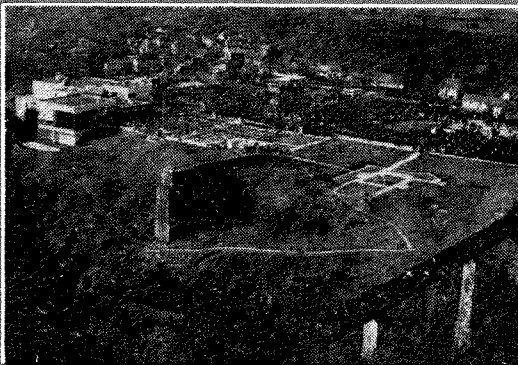
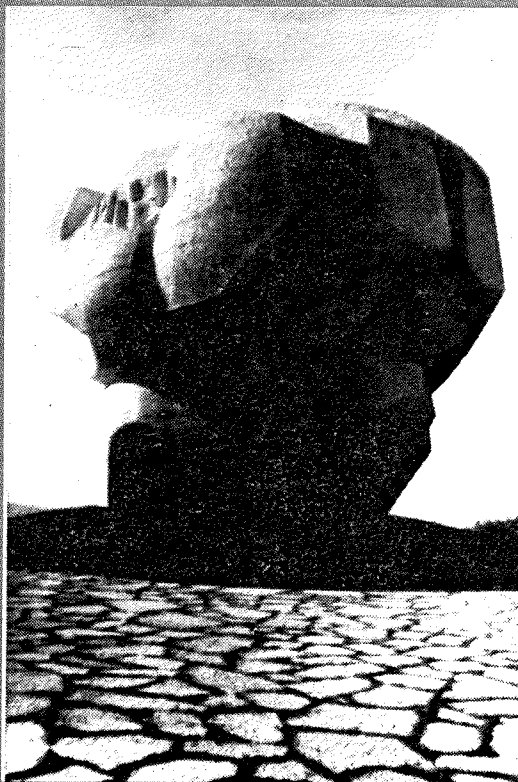
V ognju nenehnih
bojev sta se kovala
bratstvo in enotnost

str. 9-11

Podvodna 94

str. 13

NERETVA 78

Fotografije: Sine Kovič

Računajte
z nami,
tovariš Tito

Kronisti so zapisali, zgodovina ne pozablja, naša sedanost in ta dan na Neretvi pa govorita in potrjujeta tudi tole:

V najbolj dramatičnih trenutkih bitke na Neretvi, 28. februarja 1943, po sestanku politbiroja vrhovnega štaba ter komandantov in komisarjev v vasi Gračanica, tu ob Rami, ste v pogovoru, ki se je razvil potem, govorili na tem sestanku prisotnim tovarišem, kako bo izgledalo proslavljanje petindvajsete obletnice naše armade.

To ni bila samo ohrabritev v nadvse težavnih in negotovosti polnih trenutkih. Bila je to globoka vera in prepričanje v našo zmago, v tej in v vseh bitkah, ki so prihajale. Tista globoka vera, ki je izžarevala iz vaših besed na peti konferenci KPJ leta 1940, ko ste rekli, da bo naslednji kongres že v svobodni Jugoslaviji ali pa iz vaših besed ob zaključku drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu, ko ste rekli, da bo naslednje zasedanje v osvobojenem Beogradu.

To je bila globoka vera in prepričanje človeka, ki je videl poti v prihodnost, si je predstavljal in o njej govoril – prepričanje človeka, ki je vedel, kako, po kateri poti in na kakšen način priti v to prihodnost. Vi ste, tovariš Tito, nepogrešljivo, vse to vedeli, zgodovina je to potrjevala. Vaše vizinarstvo in vaša genialna sposobnost, da vse to uresničujete, so vedno vsebovali in izražali globoko vero v človeka in ljubezen za človeka. Tudi epopeja Neretve je veličasten in enkraten izraz te vaše vere v človeka in te vaše ljubezni za človeka.

In dovolite, da vam danes in tu rečemo, da vam bosta človek in človečnost za to večno hvaležna in da smo ponosni, ker vas človeštvo za to tudi tako spoštuje in ceni.

Iz vsega srca želimo, dragi tovariš Tito, da nas še dolgo vodite, srečni in zadovoljni, ker nam vaše delo in vaši napor dajajo v svetu tako velike plodove, ker gredo narodi in narodnosti Jugoslavije skupaj in po vaši poti, združeni v bratstvu in socializmu, ker gredo po vaši poti vsi, od vaših borcev do mladih in najmlajših, ki vam tako iskreno, a vendarle tako zrelo sporočajo »računajte z nami«.

Računajte z nami, tovariš Tito, vedno in v vsaki situaciji.

(Iz zdravice Raifa Dizdarevića, predsednika Odbora za počastitev obletnice bitke na Neretvi – tovarišu Titu)

Po dvajsetih letih spet skupaj

Dr. RADO BORDON
Gestrinova 7
p. Ljubljana

[illegible]

Takole so se nas, ob petintrideseti obletnici praznovanja osvoboditve, spomnili udeleženci srečanja nekdanjih političnih zapornikov v Kopru

Prejšnji teden je bila v kongresnem centru Sava v Beogradu konstitutivna konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, zbor delegatov iz vrst organizacij rezervnih vojaških starešin iz vse Jugoslavije, udeležila pa se je tudi vrsta vidnih funkcionarjev, med njimi tovariši Vidoje Žarković, član Predsedstva SFRJ in Predsedstva CK ZKJ, Marin Cetinić, podpredsednik zvezne konference SZDL Jugoslavije, in Vlado Šćekić, podpredsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Celotna konferenca je izvenela v duhu treh osnovnih dokumentov, o katerih so predvsem razpravljali – poročila zveznega odbora ZRVS Jugoslavije o delu te družbene organizacije med šestim kongresom in konstitutivno konferenco, predloga nadaljnjih nalog ZRVSJ in referata vršilca dolžnosti predsednika zveznega odbora ZRVSJ tovariša Hamdija Omanovića. Za prihodnje mandatno obdobje pa so si jugoslovanski rezervni vojaški starešine izvolili tudi novo najvišje vodstvo. Za predsednika zvezne konference ZRVS Jugoslavije je bil izvoljen admiral Bogdan Pecotić, za podpredsednika generalmajor Raško Vukosavović in generalpolkovnik Milan Krdžić, za sekretarja pa polkovnik Sreten Zarić.

Težišče aktivnosti – SLO in družbena samozaščita

Nedvomno še kako drži ugotovitev, da je Zveza rezervnih vojaških starešin Jugoslavije s svojimi članicami – zvezami rezervnih vojaških starešin v republikah in obeh pokrajinah – v zadnjih letih dosegla izjemne uspehe. To je družbena organizacija, ki združuje prek 600 tisoč rezervnih vojaških starešin, kar je ogromna sila pri podružbljanju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, še posebej pa tudi pri uresničevanju politike Zveze komunistov Jugoslavije in izvajanju akcijskih smernic socialistične zveze delovnega ljudstva. Tega so se organizacije rezervnih vojaških starešin ves čas zavedale in v taki zavesti tudi delovale. Njihova prizadevanja so šla v smeri splošnih teženj naše družbe, da bi se krajevne skupnosti, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti usposabljele za krepitev in podružbljanje zadev SLO in družbene samozaščite, hkrati pa so tako med svojim članstvom kot nasploh med delovnimi ljudmi in občani razvijale zavest o pomembnosti in potrebi obrambe domovine. Veliko pove že samo podatek, da je v organih in telesih, ki delajo pri najrazličnejših zadevah splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, sodelovalo skoraj 15 odstotkov vseh jugoslovanskih rezervnih vojaških starešin.

Zelo velik prispevek so organi in organizacije ZRVS Jugoslavije dali v minulem mandatnem obdobju tudi h krepitevi družbene samozaščite. Razvijali so vzgojno-izobraževalno vsebino ter z natančnim in tudi pravočasnim obveščanjem rezervnih vojaških starešin ter drugih delovnih ljudi in občanov o aktualnih vprašanjih varnosti in družbene samozaščite dežele pomagali, da družbena samozaščita pronica v zavest nas vseh kot nenehna potreba, kot nenehna aktivnost.

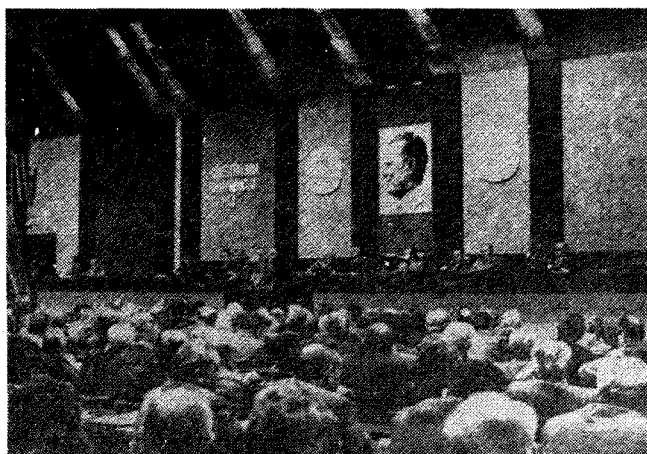
Konstitutivna konferenca ZRVS Jugoslavije

Z vztrajnim delom opravičiti zaupanje družbe

Samo temo »Splet zunanjih in notranjih sovražnikov pri vodenju specialne vojne proti naši državi« so razposlali v 240.000 izvodih organizacijam rezervnih vojaških starešin po vseh republikah in obeh pokrajinah, potem pa jo je na seminarjih in predavanjih obdelala večina jugoslovanskih rezervnih vojaških starešin skupaj z množico drugih delovnih ljudi in občanov. Prav gotovo je bilo že samo to velika spodbuda k budnosti v vseh sredinah našega življenja in delovanja.

SZDL – mesto podružbljanja SLO in družbene samozaščite

Glede na to, da je ZRVSJ integralni del SZDLJ in svojo dejavnost gradi na Ustavi SFRJ, programu ZKJ in programski usmeritvi SZDLJ, je Zveza rezervnih vojaških starešin Jugoslavije sodelovala vseh pomembnejših akcijah SZDLJ. Člani so se zavedali, da ravno z delovanjem v okviru SZDLJ zadeva SLO in družbene samozaščite lahko postanejo dejansko pravica in dolžnost vseh družbenih struktur, vseh delovnih ljudi in občanov, ven-

Posnetek s prve delegatske konference Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije

dar pa hkrati tudi njihova osebna skrb in interes. Praksa je doslej že neštokrat dokazala, da je taka usmeritev edino pravilna.

Toda člani ZRVSJ so bili zelo aktivni tudi v drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacijah, saj je lani v njih ter v samoupravnih in drugih organih delovalo okrog 30 odstotkov vseh rezervnih vojaških starešin. Prav posebno velja poudariti sodelovanje v akcijah zveze socialistične mladine, oziroma obratno – sodelovanje mladine v akcijah ZRVS.

V zvezi s tem je bil na konstitutivni skupščini posebej poudarjen uspeh Zveze rezervnih vojaških starešin

Slovenije, ki je v naši republiki samo lani pomagala pri organiziranju in izvedbi 367 obrambnih dnevnov na osnovnih in srednjih šolah ter nekaterih fakultetah in tako pritegnila k tej zanimivi obliki obrambne vzgoje prek 150.000 pionirjev, mladink in mladincev. Povrh kar 80.000 članov naše organizacije deluje v drugih družbenih, specializiranih in športnih organizacijah.

Posebno pozornost so rezervni vojaški starešine po vsej Jugoslaviji v zadnjem obdobju posvečali ohranjanju in oživljanju revolucionarnih tradicij, prenašanju njihovih vrednot na mlajše

in prizadevanjem, da bi pri tem dejavnosti uskladili z ZZB NOV in zvezo socialistične mladine. Splet najrazličnejših dejavnosti na tem področju je dokaj znan, pomagal pa naj bi, da bi revolucionarne tradicije postale sestavni del življenja ne samo rezervnih vojaških starešin, temveč vseh delovnih ljudi in občanov, še sploh pa mladine. Prav na tem področju so organizacije ZRVSJ naredile zelo veliko.

Posebna skrb gre idejnopolitičnemu izobraževanju in splošnovojaškemu usposabljanju

Seveda pa pri vsem delovanju ZRVS Jugoslavije prva skrb vselej vendarle velja splošnovojaškemu usposabljanju in idejnopolitičnemu izobraževanju članstva. To je razumljivo, saj je idejna trdnost in vojaško znanje temelj za delovanje rezervnih vojaških starešin pri vseh družbenih nalogah, predvsem pa na področju SLO in družbene samozaščite ter za uspešno izvajanje najpoglavnejših obveznosti v primeru morebitne agresije na SFRJ – obveznosti starešin na čelu enot JLA ali teritorialne obrambe.

Na tem področju so programi najresnejši in že leta zbirajo na predavanjih, seminarjih, taktično-tehničnih zborih in vajah na zemljišču okrog 80 odstotkov vseh rezervnih vojaških starešin. Vendar to še ni vse; še bolj kot to razveseljuje dejstvo, da nekatere dejavnosti iz teh programov postajajo iz leta v leto privlačnejše tudi za druge delovne ljudi in občane, zlasti pa za mladino. Nekaj takih stalnih akcij smo začeli prav v naši republiki, na prvem mestu pa so brez dvoma orientacijsko-taktične vaje.

Poglavitne naloge v prihodnjem obdobju

Potem ko so delegati na konstitutivni konferenci podrobno analizirali delo v preteklih starih letih, so sprejeli tudi poseben dokument o nalogah ZRVS Jugoslavije v prihodnjem obdobju. To je pomemben usmerjevalnik, ki nam nedvoumno nakazuje, čemu bo organizacija posvečala do leta 1982 poglavitno pozornost.

Razumljivo je, da je v vrhu teh nalog še večje angaziranje rezervnih vojaških starešin v delu krajevnih skupnosti, ozdov, samoupravnih interesnih skupnosti idr., kjer naj pomagajo krepiti samoupravljanje po načelih Ustave in določilih Zakona o združenem delu. Organi ZRVS se morajo še tesneje povezovati in dogovarjati z ustreznimi organi in telesi SZDL in drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacij, predvsem za uresničevanje nalog pri krepitevi SLO in družbene samozaščite.

Ob vsem tem mora ZRVS še bolj pomagati pri prizadevanjih, da bi v krajevnih skupnostih in ozidih še uspešneje izvajali obrambne priprave in ukrepe družbene samozaščite, pri čemer mora delavski razred imeti odločilno vlogo. Rezervni vojaški starešine pa se morajo usposabljeti za to, da bodo lahko učinkovito dvigali zavest in politično budnost delovnih ljudi in občanov glede družbene samozaščite, da se bodo lahko uspešno borili proti vsem protisamoupravnim in protisocialističnim pojavom in njihovim nosilcem.

Na konferenci so rezervni vojaški starešine iz vse Jugoslavije kritično ocenili svojo uspešnost v zvezi s sodelovanjem pri krepitevi civilne zaščite, zato so si za prihodnja štiri leta prav to področje zadali med najpomembnejše naloge.

Ob teh so si zapisali med prednostne naloge tudi vsestransko usposabljanje mladih za SLO prek najrazličnejših akcij, utrjevanje povezanosti in sodelovanja z drugimi družbenimi, specializiranimi in športnimi organizacijami, še bolj poglobljeno in temeljito splošnovojaško usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje v svojih vrstah, prizadevanje po še širšem podružbljanju negovanja revolucionarnih tradicij, saj to krepi moralnopolitične temelje SLO, zapisali pa so še potrebo po čuvanju in negovanju lika rezervnega starešine, po obveščanju javnosti o delu ZRVSJ in po še boljšem oskrbovanju rezervnih starešin s strokovno literaturo.

Ob delu, kakor so si ga postavile organizacije rezervnih vojaških starešin, prav gotovo ni mesta za bojazen, da zastavljenih ciljev ne bi uspešno izpolnjevali.

Miroslav Ulčar

Pismo predsednika republike Josipa Broza Tita ustanovni konferenci ZRVSJ

Vsem udeležencem vaše konference ter vsem vojaškim starešinam Jugoslavije pošiljam prirčne tovariške pozdrave.

Dejavnost Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije kot sestavnega dela organiziranih socialističnih sil, združenih v socialistični zvezi, je velikega družbenega pomena, zlasti z vidika krepitev obrambe sposobnosti naše države. Vaša organizacija je bila v dosednji dejavnosti na ravni nalog, ki jih je postavljala pred njo Zveza komunistov Jugoslavije. Zveza rezervnih vojaških starešin je veliko prispevala k uspešnemu uresničevanju naše zamisli vseljudske obrambe. Prav zato upravičeno pričakujemo, da bo v prihodnje delovanje zveze v celoti ter še posebej vsakega rezervnega vojaškega starešine intenzivnejše in učinkovitejše.

Družbeno zaupanje, ki ga predpostavlja že naziv rezervnega starešine, je treba nenehno upravičevati z vsakodnevnim vztrajnim delom pri uresničevanju praktičnih ukrepov s področja vseljudske obrambe in družbene samozaščite, zlasti v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela. Pogoji za takšno delovanje je nenehno idejnopolitično in vojaško strokovno izpopolnjevanje rezervnih voja-

ških starešin, nenehno vsrkavanje vrednot in izkušenj naše narodnoosvobodilne vojne ter pridobitev in dosežkov jugoslovanske ljudske armade. To je toliko pomembnejše zato, ker je med rezervnimi vojaškimi starešinami vse več mladih, rojenih in odraslih v miru, ki jih je treba vzgajati tako, da bodo cenili ta mir, hkrati pa jih usposabljali, da ga bodo uspešno branili, če bo potrebno. Vsak rezervni starešina mora biti zato globoko prežet z vdanostjo interesom delavskega razreda ter naših narodov in narodnosti ter s prepričanjem v obramben sposobnosti države in nepremagljivost ljudstvu.

V prepričanju, da boste tudi v prihodnje dosledno izpolnjevali svoje obveznosti in naloge, vam želim veliko uspehov.

V Koper smo prišli s trdnim načrtom, da bi v pogovoru z borci obravnavali le nekatera vprašanja o njihovih aktivnostih, zasukalo pa se je tako, da smo o njihovem delu lahko slišali več, kot smo pričakovali.

Kako je v Kopru?

Na vprašanje o aktivnosti in delu borcev v koprski občini je uvodoma odgovoril predsednik občinskega odbora ZZB NOV Koper, tovariš Ciril Pelicon: »Borčevski problemi so v naši občini že v veliki meri rešeni, vsaj tisti, s katerimi smo se morali pred leti še močno ukvarjati. Danes je v naši občini veliko število borcev aktivnih, vključenih v delo na tem ali onem področju. Tako je 27% članstva vključeno v delo različnih delegacij, (tudi naš predsednik skupščine je bорец). Nasploh je aktivnost borcev v naši občini med boljšimi v Sloveniji. Ne bi želel reči, da je drugod slabo, le to bi rad poudaril, da so bili pri nas v veliki meri prav

Ker je beseda tekla ravno o zdravstvu, je o tem, kako rešujejo podobna vprašanja v Izoli, spregovoril tajnik tamkajšnjega občinskega odbora ZZB NOV Andrej Stres: »Pri nas dela za borce posebna ambulanta, ki ima na skrbi več kot 500 borcev. Z zdravnikom smo zelo zadovoljni. Imamo pa tudi dvakrat tedensko organizirano zobno ambulanto za borce. Kar pa zadeva dejavnost borcev, naj povem, da so naši borci zastopani v družbenopolitičnem zboru, poleg tega imamo delegate v krajevnih skupnostih, v socialistični zvezi, v samoupravnih interesnih skupnostih. Zdaj se pripravljajo nove volitve za socialistično zvezo, mesto Izola pa se pripravlja na referendum, po katerem se bo sedanja ena krajevna skupnost razdelila v štiri.«

Seveda so vse našete aktivnosti borcev v Izoli znak njihove neumornosti, ker pa je bilo našeto le bolj formalni pokazatelj, smo tovariša Stresa poprosili, če nam lahko

Sredi dela in akcije

Pred nekaj dnevi smo obiskali občinski odbor ZZB NOV Koper, kjer smo se sestali s predstavniki borčevskih organizacij na obalnem območju. V pogovoru za okroglo mizo so sodelovali: sekretar občinskega združenja borcev v Kopru tovariš Valentič, član sekretariata tega občinskega odbora Stane Škrabar, Ciril Pelicon-predsednik OO ZZB NOV Koper, Franc Maraž-član sekretariata, Adrian Čuk-član OO ZZB NOV Izola, Andrej Stres-tajnik občinskega odbora ZZB NOV Izola, Radio Pišot-Sokol-predsednik medobčinskega odbora ZZB NOV in Rastko Bradaška – član medobčinskega odbora.

druge delegacije) so naši sogovorniki menili, da je obravnavati skupnih problemov dosti enotnejša, kot je bila še pred leti. Ne gre več brez predhodnega dogovarjanja in jasnih stališč. Tovariš Pelicon je menil, da je vse manj ali skoraj ni več primerov, ko bi borci nastopali v svojem imenu in ne v imenu delegacij. Dober primer takega dogovarjanja je gradnja višinskega vodovoda, ki bo zajel obalno zaledje. Borci so

faktorjev, ki so pozitivno vplivali na razreševanje takih nepravilnosti. Zaveš delovnih ljudi je vse-kakor večja, boljša pa je tudi družbena kontrola.

Kar zadeva vprašanje birokracije v našem vsakdanjem delu in življenju so obalni borci – gotovo prav tako kot borci drugod po Sloveniji – še posebno občutljivi. »Lahko bi začeli že pri občinski skupščini. Kaže se tendenca po povečanju administracije, o čemer smo na obali že govorili. Če je za nemoteno delo – naprimer – samoupravnih interesnih skupnosti potrebna nova administracija, ki bo prevzela del nalog administracije in operative v občinski skupščini oz. izvršnem svetu, potem bi se moralo pri slednji število zaposlenih za odgovarjajoč obseg zmanjšati.

»Tu je tudi vprašanje koncentracije nekaterih del in nalog v okviru iste dejavnosti. Tako se borci že lep čas zavzemajo, da bi na področju osnovnega šolstva (vsaj v okviru ene občine) opravljala administrativne naloge, računovodske posle in podobno – ena delovna skupina – skupaj za več šol. Tako pa ima vsaka šola svoj celoten aparat, kar seveda več stane. Takih primerov je še in borci so ne-trudni pri iskanju boljših in smotrnejših rešitev«, je dejal tovariš Pišot.

Kako delujejo borci v Piranu?

Prav v času našega pogovora z borci v Kopru je bilo nekaj drugih sej in sestankov, kamor so morali oditi nekateri od povabljenih sogovornikov.

Tako na žalost ni bilo med nami nobenega predstavnika ZZB NOV Pirana. V kratkih obrisih je o njihovem delu in delovanju spregovoril Rado Pišot-Sokol, predsednik medobčinskega odbora ZZB NOV.

»Piranska organizacija ne deluje nič slabše kot tista v Izoli. V zadnjem času si z vsemi močmi prizadevajo rešiti vprašanje zdravstva. Ne le za urejanje zdravstva borcev, ampak za reševanje

terikoli dejavnosti prav tako, kot so se leta 1945,« je poudaril tovariš Pišot.

Umik v »zaledje«?

In ravno, ko smo govorili o izredno pestri dejavnosti borčevske organizacije, o njihovi prisotnosti na vseh področjih življenja in dela, smo povprašali še o morebitnih primerih umikanja, prenehanja aktivnosti. »Imamo

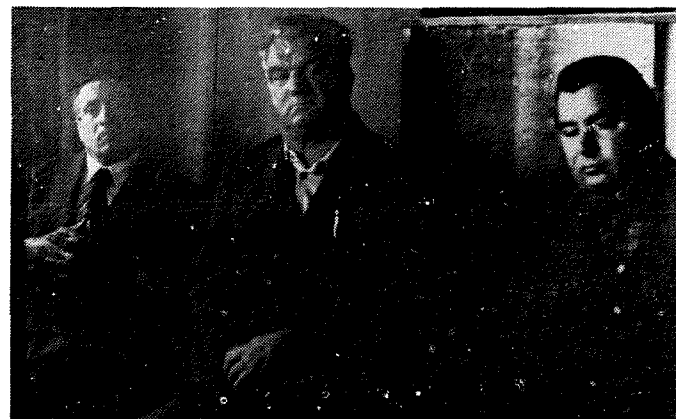
Tovariš Valentič

tov. Rastko Bradaška

tov. Adrian Čuk

Tov. Ciril Pelicon, Maraž Franc in Andrej Stres

borci pri volitvah v številnih primerih izvoljeni za opravljanje pomembnih družbenih nalog, kar vsekakor kaže tudi na njihovo priljubljenost in zaupanje ljudi.

Vsekakor je nekaj problemov, ki borčevsko organizacijo še vedno »žulijo«, ki so ostali, bili že davno načeti pa še ne rešeni. Zdravstvo bi bilo lahko eden takih primerov. Pri nas še vedno nimamo urejenega niti dispanzerja za borce niti ambulate. Sredstva so zagotovljena, prostori tudi, problem je s kadri pa tudi z neko čudno miselnostjo v zdravstvu. Sicer pa ne gre le za borce, tudi sicer še ni naše zdravstvo organizirano tako kot bi moralo biti. Ko bomo dosegli združeno zdravstvo za vseh šest občin južne Primorske, pričakujemo, da bo to doprineslo znaten delež k boljši organiziranosti zdravstva pa tudi, da se bodo problemi znotraj zdravstva odločneje reševali.

Kako pa v Izoli?

Borci so bili tudi mnenja, da kadrovskega vprašanja, kar zadeva borčevske dispanzerje na obali, ne bodo mogli rešiti, če ne bo primerno rešeno vprašanje možnosti dela upokojenih zdravnikov.

postreže s konkretnim primerom aktivnega dela borcev pri reševanju širših (ne le borčevskih) vprašanj.

»V Izoli imamo dva aktivna borca v dveh delovnih organizacijah. Oba sta v polni meri opravičila svoj obstoj. Na primer – v Mehanotehniki so bili prav borci izredno aktivni pri reševanju njihovih kadrovskih in gospodarskih problemov. Tako predsednik občinske skupščine, kakor tudi sekretar občinskega komiteja ZK sta se borce iz Mehanotehnike posebej zahvalila in pohvalila njihovo delo. Borci v teh kolektivih se ukvarjajo dejansko s problematiko, ki zadeva gospodarjenje in delo v podjetju.«

Tovariš Stres, ki je tudi sam delegat v družbenopolitičnem zboru v svoji občini je dejal, da so prav borci tisti, ki ustvarjajo tako politično klimo pri obravnavanju konkretnih problemov, da se mnenja nenehno kristalizirajo in dejansko prihaja do formiranja najboljših možnih rešitev. Še kako pomembno je najti take rešitve, ki jih zastopajo vsi delegati enotno.

Na vprašanje, kako borci usklajujejo zastopanje pri obravnavi istih vprašanj na različnih ravneh (kadar istočasno zastopajo stališča – denimo krajevne skupnosti in katere

se dobro zavedali pomembnosti takega projekta in so za njegovo realizacijo nastopili izredno aktivno. Res pa je tudi to, da se še dogaja, da delegati ne pridejo do potrebnih informacij, ki bi bile nujne, če naj bi o določene

Borci niso sitni – zaznavajo nepravilnosti in s prstom pokažejo nanje

nih vprašanjih dobro in kakovostno odločali. Gradiva so premnogokrat sila obsežna. Ravno zaradi takih in podobnih težav bo pomembna naloga občinskih INDOK centrov, da bodo obširna gradiva skrbili ter priredili za delo delegatov tako, da jim bodo olajšala delo.

Z vprašanjem o tem, kako borci reagirajo na različne družbene nepravilnosti in kakšen je njihov odnos do le-teh, nismo naših sogovornikov prav nič zmedli.

Obalni borci so najprej omenili stanovanjske probleme, zraven so takoj pripomnili, da je zadnje čase vse manj »privatnih in polprivatnih« malverzacij v podjetjih združenega dela, kar je bilo še pred nekaj leti tisto, kar je borce še posebno dražilo. Tu gre vsekakor za več

Novosti so v veduti mesta vsak dan zaznavne...

tudi nekaj takih borcev, ki jim je zavest po aktivnosti nekoliko zaspala in se držijo bolj zase. Ne gre, da bi te tovariše sedaj dolžili, češ, da zavirajo ali so proti temu, kar danes delamo in za kar se borimo, res je le, da bolj mislijo nase.« Tudi o izstopanju članov ZZB NOV smo povpraševali. »Bili so primeri, ko so pred leti nekateri tovariši izstopili iz partije, ker so naleteli na nepravilnosti, za katere so menili, da niso vredne idealov, ki so jih povedli v revolucijo in boj. Kakor hitro smo stopili na prste tistim, ki so hoteli omalovaževati revolucijo in borčevsko organizacijo in, kakor hitro smo komunisti in nekomunisti začeli razreševati nekatere očitne nepravilnosti, ki so bile prisotne, so se tudi ti tovariši začeli vračati v zvezo komunistov. Kot tovariši s tovariši smo se pomenili in z večino tudi našli skupno besedo.«

»Mi stopimo k tovarišu, ki je nekoliko »zaspal« in se ne udeležuje sestankov. Vprašamo ga če ima težave, poiščemo vzroke zmanjšane aktivnosti posameznikov in jih ponovno vključujemo v delo. Seveda pa je tu še dosti dela. Imamo tudi borce, ki so osamljeni, onemogli, ki so potrebni tople tovariške besede, pomenka. Naše obalne organizacije že tradicionalno obi-

skujejo take borce vsaj enkrat do dvakrat na leto. To jim pomeni več kot zdravilo. Je pa tega še vedno premalo. To delamo le borci sami, ne dela pa tega socialistična zveza!« je poudaril tovariš Sokol.

Kaj borce boli?

Tovariš Čuk iz Izole je na to vprašanje razmišljal takole: »Mi včasih pozabljamo, da lahko pod naslovom samoupravljanja zraste tudi kaka nepravilnost, potem je tu tudi vprašanje družbene samozaščite. Ljudje so včasih brez volje, da bi nepravilnosti ožigosali in obelodanili, ker se proti le tem dostikrat preblago ali sploh ne ukrepa. Dejstvo je, da če ne moreš z besedo prepričati človeka, je potrebno upravno ukrepati. Naj navedem en tak primer, ki lahko povzroči široke posledice, če ga ne bomo odpravili. Pri nas na obali, bodisi v Kopru, Piranu ali Izoli se je zgrnilo prebivalstvo s številnih koncev Jugoslavije. Naši obrtniki najemajo delovno silo od vsepovsod; potem jih imajo na delu po mesec dva, ko pa bi jih morali zavarovati, jih odpustijo. Ponekod se tako po sobah nabere po 20 ljudi, ki bodo slej ko prej nastopili s socialnimi problemi in, ki jih bo treba rešiti. Mi se zavzemamo, da se takim in podobnim škodljivim pojavom najostreje naredi konec.«

Zares smo bili kar presenečeni nad živostjo in zagnanostjo obalnih borcev in nehoti je misel preblisnil spomin na nedavni osmi borčevski kongres v Budvi. Tile tovariši tukaj so gotovo pravi primer takih borcev, kakršne je imel v mislih tovariš Tito, ko je dejal, da za borce in revolucionarje ni počitka in ne pokoja, dokler so živi. Naši borci in borčevske organizacije na obali pa imajo v svoji aktivnosti, tudi še posebno poslansko nalogo. To je povezovanje in tovariševanje z borci onstran meje z Italijo, z našimi zamejskimi Slovenci ter vsemi naprednimi silami v Italiji.

Borci so najtoplejša vez

Kadar govorimo z obalnimi borci o povezovanju in stikih z zamejstvom, takrat pripovedujejo o tem s posebno ljubeznijo in veseljem. Nič nenavadnega, saj so prav oni prispevali k dobrim sosedskim odnosom velik delež.

V zadnjih nekaj letih se je obiskovanje naših borcev preko meje in zamejskih borcev k nam neverjetno razmahnilo. Letos je bilo srečanj, prireditev in drugičnih oblik sodelovanja toliko kot še nikoli. Bila so odkritja spomenikov, komemoracije, proslave, kjer so v velikem številu sodelovali tudi zamejci. Vedno več pri-

hajajo na taka srečanja tudi mlajši ljudje, otroci in drugi sorodniki zamejskih borcev.

»Odnosi, kakršne imamo danes z zamejci, so vsekakor odraz izredno požrtvovalnega dela predvsem borčevskih organizacij. Še ne dolgo tega, nekaj let nazaj, smo morali individualno pritegovati tovariše z one strani meje k sodelovanju, se z njimi dogovarjati, širiti krog sodelovanja ped za pedjo. Potlej so začeli oni prihajati k nam. Leta nazaj smo se srečevali le na nekaterih uradnih srečanjih (preko ANPI).

Danes je tudi teh ožje prijateljskih vezi vse več. Nekaj je bilo tudi v tem, da v članstvu ANPI pred leti še niso imeli vključenih borcev NOV, (aktivisti OF – za primer – še danes niso vključeni v to organizacijo). Lani je bilo včlanjeno v organizacijo ANPI že več kot šeststo nekdanjih udeležencev NOV, sedaj je teh članov že več kot tisoč šeststo! Mi borci smo se zedinili in delovali v smeri, ki naj bi tudi glede našega nadaljnjega sodelovanja združevala vse napredne sile onstran meje, ne glede na to, da so se po vojni naša stališča kdaj razhajala. Danes ni več problem sklicati pogovor z borci z one strani meje. Včasih je bilo dosti težje.

Res pa je tudi, da smo tudi mi pred leti te naše zamejce zanemarjali. Tam so še ljudje, ki so bili naši vseskozi – pred vojno, med vojno, za časa komunizma, vse do danes, pa nimajo ne priznanja posebne dobe – socialne ali zdravstvene pomoči z naše strani ne kakega priznanja za svoje delo. Naša komisija, ki se intenzivno ukvarja s temi vprašanji, skuša popraviti zamujeno.« Tako je razmišljal med drugim o stikih z zamejci tovariš Pišot.

Obalni borci nikakor ne mislijo, da bi morali sedaj oni vplivati na konkretno delo in delovanje nekdanjih zamejskih borcev. Zamejci imajo vrsto problemov, ki jih lahko rešujejo le sami z lastnimi močmi in poznavanjem situacije. Naši jim lahko v aktivnostih le priskočijo na pomoč. Najlepše in konkretne oblike tega povezovanja se manifestirajo v odkritju spomenikov kot so bili letos v Miljah na Munah...

»In mladi iz obmejnih vasi hodijo k nam ob sobotah na plese, naši jih obiskujejo...« To je najbrž tisto, kar so si borci želeli, za kar vlagajo in bodo vlagali ves svoj trud. Da bo prijateljstvo med nami in sosedi doseglo tako trdnost, kakor je trdna tovariška vez med borci in vsemi, ki so se tako med vojno kot po njej borili proti fašizmu in nacizmu – za mir in sodelovanje.

Pogovor z borci z obale sta vodila Silvo Teršek in Bojana Žokalj-Jesih

Pot revolucionarnega Kraševca

»To je bil eden tistih, ki držijo z Jugoslavijo. Tam študira za duhovnika celo njegov brat, čeprav imamo v Italiji boljše šole. Z očetovo plače ga nikakor ne morejo vzdrževati, zato gotovo dobiva jugoslovansko pomoč.«

Danilo je bil eden izmed sedmih otrok železničarskega delavca Pilata iz Štanjela na Krasu. Mati mu je umrla stara komaj šestintrideset let med prvo svetovno vojno, ko je bil Danilo (rojen leta 1911) še otrok. Z dvajsetimi leti je učitelju Sironiču na Poljanah pomagal skrbeti za sto dvajset panjev čebel, ker so domači želeli, da bi postal čebelar. Toda stric (med drugo svetovno vojno je bil kot slovenski duhovnik interniran na Sardinijo) je predlagal, naj gre fant rajši v »muštir«. Tako Danila najdemo najprej kot mizarskega vajenca v domači vasi, obrti pa se je izučil v Solkanu.

Leta 1929 je Danilo Pilat prišel v Trst, kjer je naredil neke vrste izpopolnjevalno tehnično šolo in se zaposlil v tovarni ladjedelniške opreme. Lastnik tovarne je bil Slovenec, zato je tudi med zaposlenimi bilo veliko Slovencev in pomembnih revolucionarjev.

Danilova revolucionarna pot se je začela že v Štanjelu, kjer je bil kot mladinec vključen v pevsko društvo. Ko so začeli pritiskati fašisti, je skupaj z nekaterimi mladinci organiziral skupino, ki je prepričevala ljudi, naj se ne vpisujejo v fašistično stranko. Društvo je imelo tudi svojo knjižnico, ki so jo hoteli fašisti uničiti. Skupina mladincev, med njimi tudi Danilo, je ponoči raznosila knjige med ljudi, nekaj pa so jih obdržali tudi sami, da so jih rešili pred uničenjem.

Ker je Danilo delal v Trstu, so ga fašisti še posebej silili, naj se vpiše v njihovo stranko. Voditi je moral celo skupino fantov na nekakšnih vojaških pripravah. Z njimi se je zmenil, da se ne bo nobeden vpisal med fašiste. Njega so prvega poklicali v neko barako, kjer naj bi sprejel in podpisal fašistično knjižnico, vendar je odklonil. Na poti domov je zvedel, da so se vsi drugi vpisali, zato se je pripravil na posledice. Bil je namreč leto 1931 in fašizem je bil v polni moči.

V Trstu je bil Danilo Pilat član pevskega društva Sv. Jakob, ki je imelo sestanke kljub prepovedim v gostilnah pri Jadranu in pri Samcu. Tam se je srečeval s Tomažičem, Tigrovci, Jankom Prstorni-

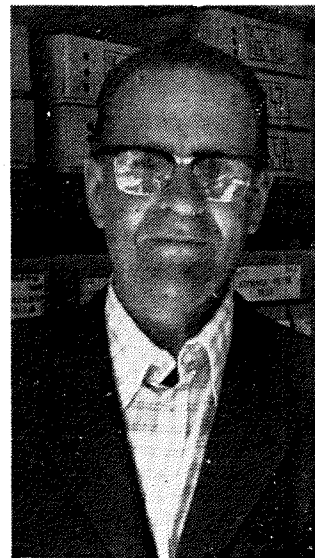
kom, Samcem, Svetino in mnogimi drugimi zavednimi Slovenci. Leta 1941 se povezal še z Jožetom Jamnikom, Tavčarjem, Jožetom Mahnetom, Dragom Kerševanom in drugimi organizatorji ter sodelavci upora.

»V začetku marca 1942 je prišel k meni Lado Premru in ne vprašal, če bi lahko sprejel nekega aktivista, ki je prišel iz Ljubljane. Tako sem se srečal z Albinom Cotarjem-Karlom ter z Darkom Marušičem-Blažem. Po pogovoru s Cotarjem sem poklical še Kosmača, Ferdolta, Lavrenčiča in Abrama in tako smo ustanovili odbor OF. Kmalu po tem so pri sv. Justu aretirali in zaprli Karla, zato sta delo nadaljevala Blaž in Stanko Bidovec. Blaž je v tovarni ustanovil tudi odbor OF ter štiričlansko partijsko celico, v kateri smo bili Felice Kosmač, Miro Abram ter Jože Lipovec iz tovarne strojev. Kmalu smo ustanovili še terenski odbor ter rajonski odbor sv. Jakob, v katerem so poleg mene bili še Slavko Kjuder, Valerija Kocjančič-Špela, Lojzka Čebihin-Grozdana in Lojze Hari-Džidži. Konec marca ali v začetku aprila so fašisti začeli z aretacijami, med katerimi so zaprli šest ali sedem aktivistov. S tem je bila naša organizacija precej okrnjena.

Nekega dne leta 1945 je k meni prišla kurirka Marica Škaber in mi povedala, da se želi nekdo sestati z menoj in ta »nekdo« je bil Branko Babič. Poklical sem še Kjudra in Harija, ki sta bila povezana z mestnim odborom, v katerem so bili Gašperšič, gostilničar Ščuka, Zorko Vrh ter stari Jančar. Ponočno smo ustanovili nekaj terenskih odborov, s Kjudrom pa sva kot partijca prišla še v mestni odbor. Sestajali smo se enkrat tedensko, na sestankih pa smo govorili o bodočem delu in širjenju naše organizacije v druge kraje. Sestajali smo se v mizarski delavnici Justa Blažine ter pri njegovem bratu, kjer je bil sedež partijske celice. V tej celici so bili še Stanko Babič, Just Blažina, večkrat pa je prišel tudi Lojze Hrvatini.

Po padcu fašizma smo pričakovali, da bodo Italijo zasedli Nemci. V tem času smo se v Trstu več-

krat sestali pri Blažini, ki je bil povezan tudi z italijansko partijo. Na dan italijanske kapitulacije smo imeli sestanek mestnega odbora pri Gašperšiču, na katerem smo govorili o nastalem položaju v Trstu. Nenadoma je prišel Stanko Babič in povedal, da se pred zapori zbirajo ljudje in zahtevajo, da je treba zapornike osvoboditi. Odločili smo se, da gresta k zaporom oba Babiča, da bi tudi s

silo vdrl v zapore. V tem času je partija že organizirala večjo množico, ki je osvobodila zapornike, da so se še pravočasno umaknili pred Nemci.

Branko Babič je moral kmalu na novo dolžnost. Čeprav nam je pustil naslov KPS 8, ga tam nismo našli. Nekega dne je prišel k meni Franc Lipovec-Tine in povedal, da neki mladenič išče povezavo z nami. Predstavil se je z imenom Črt. Dolgo mu nisem zaupal, ko pa sva ugotovila, da pozna nekaj istih aktivistov, sem poklical Stanka Babiča in Kjudra, naj pride ta v gostilno Jadran. Tam je Črt povedal, da bosta v Trst prišla še Boro Segulin in Matevž, on pa je zadalžen za VOS. Prosil je za zanesljivo skupino ljudi, s katerimi bo lahko delal. V tem času je deloval tudi Riko Ukmar-Normin (v literaturi je marsikje narobe zapisano, da je imel ilegalno ime Normin Zorko Lah). Ko nas je Črt povezal z Borom, je ta vzel v svojo skupino Rika Ukmarja, mene, Kjudra ter nekatere tovariše, ki so prišli iz zaporov (Mezgeca, Medveda in druge). Po navodilih, ki jih je prinesel Boro, naj bi močno povečali število odborov OF. Trdil sem, da je za to

še prezgodaj in preveč nevarno, vendar me niso poslušali. Pozneje se je pokazalo, da sem imel prav, saj je kmalu prišlo do novih aretacij. Med drugimi so zaprli Kjudra ter Blažnove, zunaj pa smo ostali le tisti, ki se sestanka nismo udeležili. Ostala sta tudi Boro in Matevž, vendar sta se morala še bolj skrivati kot prej. To se je dogajalo nekako v novembru 1944.

Dvajsetega junija 1944 smo v Trstu nameravali narediti veliko napisno in letkovno akcijo. Dogovorjen sem bil s Francem Štoko, ki je prišel iz zapore, in Lojzem Harijem, da bi gradivo raznosili. Komaj pa sem prišel iz službe in začel pripravljati gradivo, sta že bila pri meni dva SS. Zaprli so me in na zaslišanju sem zvedel od nekega starejšega Avstrijca, ki me je kot delavca poznal še iz let 1932/33, da je Pepi Medved izdal mene in Harija, da delava v gospodarski komisiji. To obvestilo mi je zelo koristilo na zaslišanju, saj sem vedel kaj moram priznati. Povedal sem, da sem se boril proti fašizmu in Italiji kot Slovenec sem čutil, da kot dolžnost, saj so moje ga očeta, avstrijskega železničarja, Italijani internirali, družino pa označili kot avstrofilske. To me je verjetno rešilo nadaljnje zasliševanje.

Cez teden dni so Nemci pripravili transport. V zgodnjih jutranjih urah je s tržaške železniške postaje odpeljal vlak z zamerenimi živinskimi vagoni proti Gorici in naprej proti Nemčiji. Na poti je nekaterim s pomočjo tovarišev v vlaku in s pomočjo železničarjev v Trbižu uspelo pobegniti, druge pa so odpeljali v Dachau in Buchenwald. Med slednjimi je bil tudi Danilo Pilat. Toda tudi ta boriščne razmere v njem niso zatrlje uporniškega duha. Takoj se je povezal z jugoslovansko organizacijo, s katero je laže dočakal tako pričakovani dan osvoboditve taborišča.

Pot v domovino ga je vodila preko Prage in Dunaja in 11. junija 1945 je končno prišel v Trst. Toda čakalo ga je grenko razočaranje. Partizani, ki jih je kot aktivist tako nestrpno pričakoval na tržaških ulicah, so se po sklepu zahodnih velesil morali že umakniti.

Milan Vogel

LIPOGLAV

Spominsko obeležje na Lipoglavu

V prijazni vasi Lipoglav, v občini Ljubljana Moste-Polje, ki je v neposredni bližini znanega partizanskega Pugleda, kjer je delovala II. grupa odredov, so v nedeljo, 26. 10. 1978 krajanji odkrili spominsko obeležje štirim padlim partizanom, ki so v letih 1942 in 1943 tamkaj padli in sedaj počivajo na domačem pokopališču na Lipoglavu. Želja krajanov, da bi se oddolžili padlim partizanom, je bila že kmalu, ko se je vojna končala, pa ni bilo denarja. Projekt za grobišče je izdelal Zavod za spomeniško varstvo v Ljubljani.

Pred grobiščem se je v nedeljo zbrala precejšnja množica krajanov in gostov od drugod. Tu so bili nekateri svojci, borci, aktivisti in mladina. Želja se je uresničila, čeprav ne moremo reči, da krajanji za grobove padlih tudi prej niso skrbeli, kajti pionirski odred Lipoglavske štirirazrednice je vedno skrbel, da so bili na grobovih sveži šopki rož, prižgane lučke, skratka imeli so padle borce za svoje. Pred odkritjem pa so pripravili komemoracijo, v kateri so sodelovali pionirji odreda »Pugled« in pevski zbor. Slavnostni govor je imela predsednica KO ZZB NOV Sostro-Podlipoglav Tončka Berčičeva, obeležje pa je odkril predsednik krajevne skupnosti Lipoglav Tone Vovk, ki je grobišče izročil v varstvo pionirskemu odredu Pugled. Znano je, da so za dva grobova, ves čas po vojni, skrbeli svojci. Za ostala dva pa smo skoraj pričrili, da svojci za njihove grobove ne vedo. Naj v tem sestavku omenimo padle partizane, ki počivajo na pokopališču v Lipoglavu.

MIHELIC Franc, rojen 6. septembra 1923 v Gor. Lazah pri Sodražici, padel 28. oktobra 1943 na Lipoglavu kot borec 3. čete, 4. bataljona, VIII. brigade Frana Levstika. Svoji njegov grob obiskujejo.

WALLA Ernest, rojen 30. novembra 1919 v Ljubljani, padel 19. novembra 1942 na Lipoglavu. Njegov grob svojci obiskujejo.

PETAN Leopold, rojen 1. avgusta 1907 v Zgornjem Mraševu – Šmihel pri Novem mestu, padel 21. oktobra 1943 na Lipoglavu kot borec 3. čete, 1. bataljona VIII. brigade Frana Levstika. Svoji njegov grob ne obiskujejo.

TAVŽELJ STANISLAV, rojen 16. julija 1913 v Lipseju, nedaleč od Starega trga pri Ložu. Padel je 23. septembra 1942. leta na Lipoglavu. Njegovega groba svojci ne obiskujejo.

Slednje vrstice sem napisal tudi zaradi tega, da bi zvedel, če morda svojci za njihove grobove sploh vedo. Svoji se za vse informacije lahko obrnejo na krajevni odbor ZB NOV Sostro-Podlipoglav ali pa na avtorja tega prispevka Alojza Kastelica, Cesta 13. julija štev. 44, Ljubljana-Do-brunje, 61261 Ljubljana.

ALOJZ KASTELIC

KRANJ

Ostro oko in mirna roka nista vse

Strelska družina »Bratstvo-Edinstvo« iz Kranja je proslavila dvajsetletnico obstoja. Najzaslužnejši člani strelske družine so za svoj trudi in večletno delo prejeli zlata, srebrna in bronasta odličja, MILUTIN RADOJČIĆ in STANE TOPLIŠEK, ki že od prvega dne aktivno sodelujeta v strelski družini, pa tudi skromni darili.

ANDREJ LIPAR, predsednik strelske družine »Bratstvo-Edinstvo«: »Strelsko družino smo ustanovili avgusta 1958 leta. V tistem času je bila to prva strelska družina v Kranju. V naši družini se je usposobilo veliko članic, članov, mladink, mladincev in pionirjev, ki znajo ravnati z različnimi vrstami strelnega orožja in izpolnjujejo vse pogoje na tekmovanjih, ki jih organizira Strelska zveza Jugoslavije. Od ustanovitve strelske družine pa do sedaj še nismo izostali na nobenem občinskem tekmovanju. V teh dvajsetih letih je na našem strelišču streljalo več kot tristo tisoč občanov. Naša družina ima že vrsto let prijateljske stike z družinami iz Izole, Črnomlja, Rogaške Slatine, Kozjega in Hrastnika.«

MARA RADOJČIĆ:

»Ni res, da je za dobrega steelca dovolj, če ima mirno roko in oster pogled. Potrebno je veliko več: močna volja, ljubezen do tega športa, disciplina in vaje. Potrebno je tudi veliko samoodpovedovanja. Na začetku smo streljali kar na cesti in nismo imeli ustreznega orožja. Toda z voljo in prepričanjem, da nam bo uspelo, smo premagali težave. Naloga mladih pa je, da to kar smo s toliko truda ustvarili, ohranijo in nadaljujejo naše delo.«

Andrej Lipar

Mara Radojčić

Marjan Lipar

Lidiya Vodopivec

MARJAN LIPAR:

»Ko sem prišel v strelsko družino, mi je bilo komaj sedem let in je bila puška skorajda večja kot jaz.

S streljanjem je tako kot z alpinizmom (Marjan je tudi navdušen alpinist) – ko enkrat začneš, enostavno ne moreš nehati, ker te streljanje popolnoma prevzame in si kar bolan, če ne moreš trenirati. Za dobrega strelca je potreben talent, vendar pa se le z vajo dosežejo lepi rezultati.

Tu pa se že pojavijo težave, saj nam primanjkuje šolanih trenerjev. Orožja in rekvizitov imamo sedaj dovolj, celo preveč, saj za nekatera precizna orožja nimamo ustreznih strelcev. Zakaj jih ni? Zato, ker so odšli v druge strelske družine, ki so jih privabile z lepimi besedami.«

LIDIJA VODOPIVEC:

»Ženske so že v NOB dokazale, da streljanje ni samo moška stvar in da smo temu tudi me kos. In če so ženske streljale že takrat, zakaj pa ne bi še danes?

Največji čar streljanja je v tem, da stalno premaguješ samega sebe, opazuješ svoj napredek in se veseliš ob uspehih.«

S slavnosti so člani strelske družine »Bratstvo-Edinstvo« tovarišu Titu poslali telegram:

Dragi tovariši Tito!

Spročamo Ti, da strelska družina »Bratstvo-Edinstvo« danes proslavlja dvajset let aktivnega delovanja v strelstvu.

Ob ljubljamo Ti, da se bomo tudi v bodoče trudili, da še več pripomoremo v vaji naših članov in občanov v streljanju.

Želimo Ti vse najboljše, da nam še dolgo let živiš in nas vodiš v nove zmage za lepše življenje.

LILIJANA JURŠAK

Foto:
NIKO SLADIĆ

RONKI

Spomenik Alojzu Andriču

Ob udeležbi številnih predstavnikov ZZB NOV, ANPI, predstavnikov oblasti družbenega in političnega življenja občine Ronki, Nove Gorice, Kopra in Izole ter številnih domačinov, so v nedeljo na mestnem pokopališču odkrili spomenik in ploščo borcu NOV Alojzu Andriču.

Briški oktet je zapel pesem »Tam na Pugled gori« nato pa je govoril župan občine Ronki Granmessino De Pachio. Poudaril je velik pomen takih manifestacij. V svojem govoru je še posebej poudaril: »Na staro pot ni več mo- goče! Osimski sporazum je plod medvojne sodelovanja slovenskih in italijanskih partizanov. Dolžni smo da jih razvijamo naprej. Vsi se moramo boriti za koristi človeka in narodov kot celote!«

Delegacije in predstavniki konzulata so spomenik in grob Andriča pokrili s cvetjem in venci. Nato pa je o borcu Andriču spregovoril soborec Plinijo Tomazin in povedal, da je bil leta 1943 od fašistov aretiran in priveden v taborišče Ambruzzo-Aquila, od koder je v drugi polovici meseca decembra 1943 odšel v Tržaški bataljon, ki je bil tedaj na Krasu. Že v začetku januarja 1944 je postal komisar 2. čete bataljona Triestine in bil 28. 1. 1944 s štirimi možmi poslan v patrolo na področje Ronkina-Tržiča za znanim izdajalcem Blekijem. Nad mestom Ronki se je patrola spopadla z republikanci, kjer je bil Andrič smrtno zadet, še ne star 20. let. Andrič je po rodu Dalmatinec, vendar pa natančno ne vedo od kod je doma, menijo le, da nekje blizu Splita. Domačini so ubitega borca prepeljali na mestno pokopališče, ga pokopali in vse do današnjih dni grob lepo vzdrževali.

Govoril je tudi član državnega sveta ANPI Luigi Rajmondo in poudaril velik pomen skupnega boja za pravične ideale italijanskih in jugoslovanskih partizanov. De- jal je, da so taka srečanja ena izmed številnih možnosti zblizovanja in utrjevanja vezi med Italijo in Jugoslavijo. Program so zaključili recitatorji ter Briški oktet.

LEOPOLD KOTAR

RAVNE NA KOROŠKEM

Tesna povezava

Povezava poteka preko sveta za ljudsko obrambo, v katerem je tudi predstavnik občinske organizacije ZB NOV.

Letni program urjenja in vzgoje enot teritorialne obrambe se realizira predvsem v KS preko štabov teritorialne obrambe v krajevnih skupnostih, katere sestavljajo člani osnovnih organizacij ZB NOV v krajevnih skupno- stih, kjer delujejo štirje štabi TO – KS.

Na vseh pomembnih proslavah, ki jih pripravljajo orga- nizacije ZB NOV sodelujejo enote teritorialne obrambe, ki skupno s občinsko organizacijo pripravljajo določene vaje in s tem ohranjajo tradicije NOB.

Predstavniki organizacije ZB NOV so obiskali učni cen- ter teritorialne obrambe v Kokarjih, ter skupno s kulturno skupnostjo organizirali kulturni program.

Na srečanju ZRVS iz drugih republik, ki so prišli v našo občino, so se tudi seznanili z organizacijo enot teritorialne obrambe in organizacijo ZB NOV občine.

V tem letu smo tudi organizirali sprejem mladine pobra- tenih občin iz vseh republik SFRJ, ki so obiskali vse spomenike NOB v občini pod vodstvom ZB NOV in enot teritorialne obrambe.

Pri vseh odkritjih spominskih obeležij NOB je občinska organizacija ZB NOV skupaj z enotami teritorialne obrambe ponazarjala dejanske boje tukajšnjih partizanov iz časov NOB.

IGNAC ZDOVC

KRIM-RUDNIK

Izlet v Bohinj in Škofjo Loko.

Krajevna organizacija RK je pripravila za svoje starejše člane izlet v Bohinj, z ogledom planinskega spomenika na Ribčevem lazu. Ob povratku pa smo se ustavili v staro- davni Škofji Loki in si ogledali pokrajinski muzej, lepo urejen etnološki del, ter tudi žalostne prizore oddelka NOB.

Odpejali smo se še proti škofjeloški železniški postaji, kjer je na griču pomemben spomenik – 50 padlim talcem. Tu so nam rudniški šolarji, s pomočjo učiteljice Anice Pelzar pripravili uspel komemorativni program z recitaci- jami in partizanskim petjem. – Nato je 94 letni krajan in udeleženec NOB ter spomeničar Tone Jarc z zelo ganljivi- vim govorom položil venec pred spomenik. Z eno minut- nim molkom smo počastili spomin in v tišini zapustili ta partizanski prostor in se odpravili proti domu.

STANKO SKOČIR

JESENICE

Pohvalna aktivnost žensk na Plavžu

Krajevna organizacija za družbeno aktivnost žensk Plavž, ki ji predseduje Gizela Velikonja je zelo aktivna. Pred kratkim so se z vodstvom osnovne šole na Plavžu dogovorile, da bodo v okviru celodnevne pouka poma- gale na področju prostih aktivnosti. Šest žensk se je že prijavilo, da bodo učile otroke kvačkati in plesti.

Pred kratkim so v okviru njihove organizacije izvedle prijeten izlet v Ptuj, kjer so si ogledale muzej na gradu in drugo. Tačas pa se že pripravljajo in dogovarjajo o pri- pravi razstave ročnih del za »Dan žena«. Razstavo bodo odprle nekaj dni pred praznikom.

B. B.

STIČNA

O Jožetovi četi

V okviru praznovanja občinskega praznika Grosuplja, je krajevna skupnost Stična pripravila skupaj z občinskim odborom ZZB Grosuplje proslavo in odkritje spo- minskega obeležja narodnemu heroju Jožetu Kovačiču. Spominsko obeležje je namenjeno Jožetovi četi, ki so jo sestavljali večinoma domačini iz Stične. Na proslavi se je zbralo več kot sto borcev, predvsem iz druge grupe odre- dov, ki so skupaj s še več kot dvesto gosti prisluhnili govoru generala Petra Stanteta-Skale. Slavnostni govornik je spregovoril o liku Jožeta Kovačiča in njegovih borcev. Posebej se je enota Jožeta Kovačiča proslavila v bojih na Jančah in pri Medvedjeku. Znana je tudi bitka 18. aprila 1942, ko je ta četa v desetih minutah uničila 40 Italijanov, ostale pa pognala v beg.

Za kulturni program so poskrbeli učenci osnovne šole Stična in dijaki stiške gimnazije.

Na proslavi so slovesno odprli novoasfaltirano cesto v dolžini enega kilometra od Stične do Kofehauza. Gradnja odseka je veljala 500 tisočakov. Od tega so velik del pri- spevali domačini s samoprispevkom. Istočasno so predali namenu tudi novonapeljani visokonapetostni vod.

M. D.

Partizanski pevski zbor med prijatelji v Gruziji

Gostovanje Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane v Gruziji in njegov koncert v Trstu, kjer sta s Tržaškim partizanskim pevskim zborom podpisala listino o pobratenju, sta spet pokazala, da je ta naš zbor, nastal v vojni iz partizanov, še vedno živa in monolitna enota ter kulturno politično nenadomestljiva družina. Zanimanje za petje v Partizanskem pevskem zboru je vse večje, zato bo zbor do 15. decembra sprejemal nove pevce, med katerimi bi naj bilo kar največ mladih, ki izpolnjujejo dva pogoja: da imajo ustrezne pevske sposobnosti in voljo do resnega dela, ter da so zavedni državljani naše skupnosti. Vsi, ki radi pojejo revolucionarne in ljudske pesmi, se lahko prijavijo pismeno ali ustno v prostorih PPZ na Krekovem trgu 2, vhod pri predoru, ali po telefonu 317-597.

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je bil med tistimi slovenskimi kulturniki, ki so predstavljali slovensko in ljubljansko kulturo na tednu slovenske kulture v glavnem mestu sovjetske republike Gruzije in z Ljubljano pobratenim Tbilisijem. Na pot je odšel 15. oktobra preko Beograda in Moskve, vrnil pa se je 22. oktobra, ko je na poti preupal še v Moskvi.

Celotna slovenska odprava v Tbilisi je štela čez sto dvajset ljudi, med katerimi so bili tako politični kot kulturni delavci. Delegacijo komiteja mestne konference ZK Ljubljana je vodil njen sekretar Marjan Orožen, od kulturnih skupin pa so bili poleg Partizanskega pevskega zbora in Koroški akademski oktet, Trio Tartini, zabavni orkester RTV Ljubljana pod vodstvom Jožeta Privška, Sa-

za temi prireditvami v Gruziji je bil v Sovjetski zvezi še teden Štiglicjevih filmov.

Partizanski pevski zbor je nastopal velikokrat: na svečani otvoritvi z izborom partizanskih pesmi, skupaj s Koroškim akademskim oktetom pa je ob zaključku zapel znamenito gruzijsko pesem Suliko v gruzinščini. Zbor je velikokrat zapel tudi priložnostno pri spomenikih, ob polaganju vencev, pel je veteranom, na vinogradniškem posestvu, v dveh tovarnah in tudi na sklepnih kulturnih prireditvah, kjer so nastopile vse naše skupine in posamezniki in na kateri so v brezhibno potekajočem sporedu nastopile tudi gruzijske skupine in posamezniki. Ta kulturna turneja bo ostala nepozabna. Kljub dolgi poti, spremenjenim klimatskim in drugim pogo-

nih dvorinah in drugod. Pričakovali smo sicer njihovo veliko pozornost in naklonjenost ter veliko zanimanje, toda vsa pričakovanja so bila presežena. Imeli smo priložnost videti množico njihovih kulturnozgodovinskih spomenikov in dosežkov kontinuirane in več tisočletne gruzijske kulture, načina življenja, gospodarstva. Videli smo deželo, kjer so imeli na primer tri akademije v času, ko smo Slovenci živeli še v srednjem veku.

Naš partizanski pevski zbor je bil v Tbilisiju še gost zbora bivših borcev in oficirjev ter pripadnikov Rdeče armade, pa tudi partizanov, ki so se bojevali v zaledju nemških okupacijskih sil. Delegacija zbora je bila tudi gost pri upokojenem majorju sovjetskega letalstva in narodnem heroju Jugoslavije Aleksandru Menagadžju, ki je jugoslovanskim partizanskim enotam vozil material ter sodeloval v zaključnih operacijah za osvoboditev Jugoslavije. Srečali smo se tudi z mnogimi borci, zlasti v Muzeju prijateljstva med narodi. Med njimi so bili tudi taki, ki so se borili v sestavi naših partizanskih enot. V tem muzeju so se predstavniki Muzeja revolucije iz Ljubljane dogovorili tudi za sodelovanje.

Veseli smo se obiska predstavnikov Tbilisija prihodnje leto v Ljubljani, saj smo se že letos dogovorili za celo vrsto sodelovanj med akademijami, ustanovami, gospodarskimi organizacijami itd. Takih dogovorov je bilo zelo veliko tako med skupinami kot posamezniki, kakor tudi na najvišji politični ravni. Takšno sodelovanje je tudi odraz obojestranskih želja za medsebojno spoznavanje in za krepitev prijateljstva v najširšem pomenu besede. Prijateljstvo sega tudi v drugo svetovno vojno, saj je znano, da je bilo veliko Gruzijcev v enotah slovenske in jugoslovanske partizanske vojske. Nekateri so za vedno ostali na naših tleh, njihovim otrokom pa bomo poskušali povedati vsaj to, kje so padli.

Po pogovoru s predsednikom kulturne skupnosti in predsednikom izvršnega odbora Partizanskega pevskega zbora Francijem Kolarjem zapisal Milan Vogel

Ena izmed številnih prireditev je bila tudi v Domu pionirjev v Tbilisiju

mo Hubad, ki je dirigiral tbilisijskim simfonikom, pesnik Tone Pavček, Andrej Jemc ter še nekateri drugi.

Ljubljana je Tbilisiju pokazala tudi tri razstave in sicer o kmečkih uporih na Slovenskem, izbor grafik ljubljanske grafične šole ter razstavo Ljubljana se predstavlja Tbilisiju. Zavrteli so tudi nekaj slovenskih filmov.

Namen takšnega kulturnega sodelovanja je bil prikazati del slovenske kulturne in umetniške ustvarjalnosti v Ljubljani in Sloveniji v preteklosti in sedanjosti, ter utreti pot za gospodarska in druga sodelovanja. Takoj

jem in kljub obilici političnih in kulturnopolitičnih manifestacij so bili nastopi zelo kvalitetni. Tako smo partizansko, pa tudi slovensko narodno in umetno pesem in klasično ter moderno zabavno glasbo ponesli v deželo pod Kavkazom. Vsi ansambli in posamezniki so bili deležni izjemne pozornosti in vse naše nastope so gruzijski poslušalci sprejeli z velikim zanimanjem, odobravanjem in navdušenjem. Mi pa smo videli povsem novo deželo in njene čudovite ljudi in to v različnih rajonih, tovarnah, muzejih, na posestvih, dvorcu pionirjev, operi, koncert-

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Piše: Franček Bohanec

Vojna na ljubljskih deskah

Piš v ljubljanski kulturni sredi je že dalj časa postavljaj na deske ljubljanskega odra dramsko besedilo Dušana Jovanoviča Osvoboditev Skopja. Po uprizoritvi na nekaterih drugih jugoslovanskih odrih smo prejšnji tork lahko sedli doma v gledališke stole za z vodo napolnjenim kanalom, ki je ločil avditorij svečane premierske publike od velikanske okrogle temne praznine odra z belo-sivo Guernico v ozadju in v kovinskem siju nad navidezno improviziranim prizoriščem pritrjenih reflektorjev z industrijsko železno simboliko. Osvoboditev Skopja!

Osvoboditev?

Dušan Jovanovič ne osvobaja. Nosilci osrednjega pisateljevega sporočila (odraščajoči otrok Zoran, njegova mati Lica, teta Lenči in mož Georgi so krute žrtve vojne more, ujete v kletko suženjstva in nasilja. Otrok bolešno izgublja otroštvo. Njegova mati se predaja nemškemu oficirju. Teta se etično razrušuje zaradi biološke nuje te sorodstvene skupnosti po kruhu. Georgi, sprva idealen upornik, se telesno in duševno prazni, ko so ga sluge suženjstva in nasilja telesno pohabili. Nihče se ne more rešiti iz te naturalistično zadržane zanke. Pod vešali krute stvarnosti se sicer postavlja ena vodilna odločitev: suženjstvo ali svoboda, a drugega ni. Smer osvoboditve je pretrgana. Odpovedali so protagonisti – ljudje. Cilj ostaja težno odmišljen, cilj namreč: prosto se gibati, govoriti, kar vlevajo misli, in delati, k čemur sili notranja nuja. Ta cilj ostaja neuresničljiv, ne le za peščico pred nami se vznemirajočih bitij, pač pa še vsaj za nekaj rodov po vojni (po suženjstvu, po vsakršnem nasilju). Tudi Zoranov oče, ki na koncu za hipec osvoji oder (partizanski major), ne napoveduje niti lastne niti otrokove osvoboditve, še manj pa to obeta nema in na novo v kolo disciplinirana skupina partizanskih trdih korakov.

Skopje?

Kot je pisateljevo osnovno sporočilo občeveljavno, tako je tudi s Skopjem. To je katerokoli zasedeno suženjsko mesto na katerikoli polobli sveta in kdajkoli. Ostaja živa kulisa, na kateri ob četverici protagonistov zaživi pisana mestna srenja v individualnih ali skupinskih stanjih. Tako: Mogočna obredna molitev – anahronistično in brezsmiselno početje, blag lek za naivne otročje dušice. Že preje nalomljena čudaška figura ljubitelja golobov – podoba človeške bednosti malega, a dobrega človeka, ki zna tudi pobesneti do morilstva. Babica – simbol bede ženske, ki si vse življenje ni mogla vzeti niti toliko pravice v svojem tesnem krogu, da bi si javno prižgala cigareto; zvito z uličnih čikov. Ilegalac z otroškim obrazom, ki kruto obračunava z vohuni in policisti in ne more prikriti zbegane duše. Nemški oficir, ki v svoji duševni plehkosti pozna ljubezensko limonadstvo in nasilje in priučenost igranje na klavir kot edino obliko poplitvenega stila življenja, ki lahko postane zakon, obrazec, pravilo. Itd.... Ne gre za Skopje. Individualna zgodovinska, družbena in osebna usoda tega mesta in ljudi, žal, je le v imenu, ne v vsebini. Lokalna obarvanost je igračkasta pomota pisatelja.

Kaj smo pridobili z Osvoboditvijo Skopja?

Vojno odsko panoramo, ki s spretno odsko govorico prikazuje telesno, duševno, značajsko izničevanje ljudi v vojnem času, v vrhuncu suženjstva in nasilja. Uniči se najzlahtnejši borec (stric) – vizionar, ki hoče iz suženjstva v svobodo. Značajsko se razgali in uniči tudi uničevalec – sluga suženjstva – policist, ki sprva brezdušno birokratsko izpolnjuje predpise in konča kot patološki morilec. Pri predstavi ni bilo čutiti kakšne še globlje filozofske resnice. Tu ne gre vključiti absurdnosti položaja za nespremenljivo absurdno stanje človekove ali družbene nesprenmenljivosti. Avtor vidi izhod. Rešitev je nekje, sicer nekje v daljnji, zelo daljni pojutritnji stvanosti. Vojna, kakršna se nam kaže na odru, je dokončno oropana tudi tistega, kar bi delo ob na odru dani absurdnosti ljudem možnosti svobodne izbire, tisto pogojenost tragičnosti, ki bi globlje posegla v individualne duševne stiske, spopade in prelome nosilcev pisateljevega sporočila, zato ostaja mnogo nedorečenega. Otrok je telesno in duševno premalo razvit, da bi se lahko iz nekakšne bebastosti razvil v osebo, ki bi bila kjerkoli, predvsem v epilogu vsebinsko prepričljivejša, kot to zmore nagonsko čista narava tega odrinjenca. Najgloblje razsežnosti doživi otrokova mati: lepa, zdrava in mlada ženska in mati, ki v krutih vojnih razmerah (oče Zorana ji ničesar ne pomeni, ker se je iz te vezi iztrgal v partizane) opravlja svojo »družbeno« vlogo kot prostovoljno-prisiljena »žrtev«, darovalka več kot svojega telesa za obči, vsaj družinski blagor. Georgija – moža in revolucionarja, žal policisti uničijo preje, preden dovolijo pisatelju, da bi lahko z njim izpovedal globljo vsebino, zato ostaja odlična naturalistična odsko ustvaritev mučiteljskega pohabljenca. Tetin razkroj ne seže preko mej vsakdanje značajske nemorale. Tako je pisatelj, ki mu je uspelo, da je obnovil zgolj moro vojnega razdejanja, zapravlil mnoge prednosti, da bi ljudje zagreblili globlje v lastne pore (in s tem v obče) resničnosti in se morda – ob vojni stiski – srečali s tistim, kar jim je ostalo povsem tuje – s čistočo in gonom revolucionarne vsebina ob konkretni, enkratni in mogočni podobi resničnosti. Tako Jovanovičeva Osvoboditev Skopja ni postala osvoboditev, pač le izsek resničnosti, lahko pa bi bila močnejša umetniška izpoved, če bi premagala odlomkarsko in drobnjarsko kreativno voljo.

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Z junaškim Giovanijem Zolom na poti

Petega novembra so na Malih Munah odkrili spomenik Giovanniju Zolu, predvojnemu tržaškemu komunistu, borcu in zaslužnemu organizatorju sodelovanja med Italijani, Slovenci in Hrvati v protifašističnem boju na področju Primorske, Istre in Trsta.

Rojen je bil 13. marca 1908 v številni delavski družini v kraju Fiume Veneto. Deloval je v Trstu in tam tudi stanoval v ulici Cancellieri. Že zgodaj se je priključil protifašističnemu gibanju. Leta 1936 ga je fašistični režim aretirali in ga obsodil na 5 let izgona (konfinacijo) – najprej v Calabrijo, nato pa na Tremitsko otočje. Od tam se je leta 1941 vrnil v Trst in bil v začetku 1943 pet aretiran ter zaprt v tržaških zaporih na Via Coroneo.

Ko je bil ob italijanski okupaciji 8. septembra 1943 izpuščen, je odšel s skupino antifašistov na Miljsko – Istrsko območje, se povezal s slovenskimi protifašističnimi organizacijami in sredi septembra 1943 ustanovil Tržaški bataljon, v katerega so vstopili tržaški, miljski in istrski protifašisti italijanske in slovenske narodnosti. Nato je bil 26. septembra ustanovljen še drugi bataljon in s tem Tržaška brigada, ki je bila uvrščena kot 16. narodnoosvobodilna brigada v NOV in PO Slovenije, katere komandant je bil Zol.

Med nemško oktobrsko ofenzivo, ki je v drugi fazi od 2. do 12. oktobra zajela Istro in Brkine, je bil 1. bataljon njegove brigade v bojih z močnejšimi sovražnikovimi silami razbit, medtem ko se je 2. bataljon umaknil s Serčerjevo brigado iz Brkinov na Mašun in bil tam razformiran.

Sam Zol se je z manjšo skupino borcev 1. bataljona umaknil v gozd med Vodice in Mune v Čičariji in si uredil zasilno taborišče. Od tam je začel iskati in obnavljati zveze s štabom 14. divizije NOV in POJ, ki mu je bila podrejena tudi Tržaška brigada in tržaško ter južnoprimorsko partijsko okrožje, da bi obnovil bataljon in nadaljeval boj. Takrat sem ga spoznal, zato naj na željo njegovih preživelih soborcev zapišem tudi nekaj osebnih vtisov o njem.

Najprej naj poudarim, da sem med vojno srečal

le malo ljudi, ki so napravili name v najtežjih trenutkih tako močan vtis kot Zol. In čeprav sem ga vodil le iz Brkinov na Mašun in bil z njim le tri dni in dve noči, je pustil v meni tako močan vtis, da ga nisem več pozabil. In še sedaj, ko to pišem, mi bdi pred očmi povsem določena, malodane v podrobnosti opredeljena predstava o njegovi močni, srednjevisoki postavi v temno modri mornarski obleki, ki jo je tedaj nosil.

Kako sem Zola spoznal in ga vodil s Kovčic v Brkinih na Mašun?

Po ustanovitvi Istrskega odreda, 5. oktobra 1943, sem bil določen za kurirja v njegovem štabu. Med 15. in 18. oktobrom 1943 je bil štab odreda na Kovčicah. Tam sta mi komandant Jože Iskra in politični komisar Anton Dovgan – Branko 18. oktobra 1943 zaupala razen pošte za štab 14. divizije še tri tovariše iz Tržaške brigade, naj jih spremljam v štab divizije na Mašun. Poznal sem le Bruna Bizjaka, ker sva bila skupaj v kazenskem bataljonu na Siciliji. Bizjak mi je tudi zaupal, da je starejši tovariš komandant brigade Zol, tretji pa je bil najbrž Umberto Dorini – El'Rajo.

Ko smo krenili s Kovčic, je bilo megleno in deževno vreme. Zaradi intenzivnega sovražnikovega patroliranja po cestah, smo lahko šele zvečer prešli čez cesto Ilirska Bistrica – Podgrad v Harijah in se napotili proti Mali Bukovici, da bi prešli v bližini še čez cesto in železnico Ilirska Bistrica – Reka.

Nemška vojska je tedaj zelo močno varovala prehode čez cesto in železnico, zato smo se morali izogibati potem in hoditi po močvirnatih mlakah in blatnih stezah. Tržačani pa so bili obuti le v nizke čevlje. Zaradi 14. dnevnega nerednega hranjenja, tudi telesno niso vzdržali celonočnega pohoda po močvirju in grmovju v temni noči, zato se nam je posrečilo priti čez cesto in železnico v Dolenjskem potoku šele proti jutru 19. oktobra. Ker se je že skoraj zdanilo in nismo poznali razmer, smo se morali med Gornjim in Dolnjim Zemunom prikriti do večera v grmovju, ko smo nadaljevali pohod proti Gornjemu Zemunu in Podgori ali Kočani. Bila je izredno temna, de-

ževna noč. Kljub temu se nam je vsem premočnim posrečilo priti okoli polnoči v znano revolucionarno vas Kuteževo. Ustavili smo se v pritlični hiši v gornjem delu naseleja. Dobri ljudje so nas gostoljubno sprejeli, nas nahranili in nam dali prenočišče na seniku. Med tem ko smo spali, so nam ženske ob štedilniku posušile premočene obleke. Še pred jutrom smo krenili z domačimi vozniki proti Mošunu. Med potovanjem so nas v smeri Klane in Gomancev spremljale detonacije granat, saj so Nemci pritiskali proti Snežniškim gozdovom. Ko smo naleteli v gozdu na partizansko telefonsko linijo, nam je začel Zol razlagati delovanje telefona.

Okoli 14. ure 20. oktobra smo končno prispeli na komando mesta Mašun, kjer sem izročil pošto štabu 14. divizije in se poslovil z Zolom in njegovimi tovariši, ki žal niso preživeli vojne.

Giovanni Zol, se je sicer vrnil s svojima tovarišema z Mašuna v Čičarijo in v naslednjih dneh vzpostavil tudi zvezo s Titom, vendar je 7. novembra 1943 na Malih Munah, kamor je bil šel s soborcem Padovanom, v boju z Nemci junaško padel, medtem ko se je Padovan rešil.

Maks Zadnik

Kristjan Kozlovič-Štefan sin Istre

S Štefanom sem se srečal prvič avgusta 1944. leta v Padežu na zboru aktivistov novo in formiranega južnoprimorskega okrožja. Srečanje s tem štiriindvajsetletnim fantom, sinom slovenske Istre iz Trseka, je bilo takoj neposredno. Sin bajtarjev, kmečki delavec, ki ni imel ničesar izgubiti, čisti proletarec, je že kot otrok okusil grenkobo izkoriščanja. Svojo ožjo domovino Istro je ljubil, poznal je trpljenje istrskega življa in iskal v notranjem boju izhod za boljši jutri. Italijansko vojsko je služil na Sardiniji in že tu je doživel prvo življenjsko preizkušnjo. Ko se je z letalom vozil na vojaški dopust, je imelo letalo okvaro in Štefan se je pogljal s padalom z letala in padel v morje ter si tako rešil življenje.

Ko sva se srečala je bil že absolvent partijskega tečaja, ki je končal z odličnim uspehom. S svojim znanjem je opozoril nase oblastni komite KPS za Slovensko Primorje, ki je videl v njem obetajočega političnega delavca-aktivista, ki bo lahko s svojim vplivom med rojaki v Istri mnogo prispeval v boju proti nacifašističnim okupatorjem. Bil je član okrožnega komiteja za Slovensko Istro, po združitvi tega v južnoprimorsko okrožje pa član komiteja in okrožnega odbora OF za južnoprimorsko okrožje. Udeležil se je okrožne partijske konference KPS za Slovensko Istro ter pokrajinske partijske konference za Slovensko Primorje na

Laznah. Aktivno je sodeloval pri raznih trosilnih in napisnih akcijah, zlasti nevarnejših, kot na primer na samih vratih Kopra ipd. Februarja 1944 je v Črnem kanalu prisostvoval sestanku med predstavniki OF in GAP voditelji iz Milj, ki je bil velikega pomena za nadaljnje medsebojno sodelovanje.

Po zboru aktivistov 11. avgusta 1944 v Padežu smo odšli Janez Stanovnik, Štefan in jaz v Istro. Na Slavniku se nam je odprl razgled v Istro. Videl sem, kako je ob tem pogledu na Štefanovem obrazu zasijal izraz ljubezni do svoje rodne zemlje. Prav iz njegovega pripovedovanja sem spoznal Istro še preden sem stopil na njena tla.

Štefan mi takrat ni bil le vodnik, ampak mi je, na vsakem koraku odkrival dušo istrskega človeka, zakaterega boljše bodočnost se je boril in bil pripravljen žrtvovati prav vse. Lahko rečem, da smo omenjeni trije prehodili Istro »po dolgem in po čez«. Vsak dan smo imeli najmanj eno ali dve množični zborovanji in druge sestane. Na vsakem koraku sem lahko ugotovil Štefanove sposobnosti. Ljudje so mu zaupali, ker je zrased iz domačega ljudstva in za to ljudstvo tudi na vsakem koraku delal. Janez Stanovnik, ki je sodeloval na vseh teh zborovanjih in sestankih, ga je zelo cenil in je v celoti soglašal z oceno pokrajinskih forumov glede njegove prihodnosti.

Štefan je bil proletarec v polnem pomenu besede. Kot komunist in član OK KPS za južnoprimorsko okrožje je žel uspehe, kamor je prišel, saj je poznal dušo svojih rojakov. S preprosto domačo besedo se je znal približati ljudem in jih pridobivati ter jih pri akcijah tudi voditi.

Pri svojem delu je bil dosleden in vztrajen. Bil je človek dejanj. Besede: »ne morem, se ne da, ni mogoče, ni časa«, ni poznal. V akcijah je bil hiter, odločen in nepopustljiv. Kot pravi proletarec se je boril proti vsaki lagodnosti in vsakemu pojavu malomeščanstva, posebno pa je sovražil krivico. Ko so na nekem sestanku slabo informirani aktivisti kritizirali Istrane in jih hoteli prikazati kot oportuniste in ljudi, ki iz ljudske vojske radi »shajkajo«, se je odločno uprl taki oceni in z argumenti dokazal nasprotno.

Po naravi zelo bister, sicer pa razgleden, je znal svoje znanje iz šole posredovati ljudem. Nad vse je ljubil delo, bil je garač in ni nikoli štedil s časom, zlasti ne takrat, kadar je šlo za človeka.

Bil je pripravljen tudi posameznika prepričati o pravilnosti naše poti. Ker je nadvse ljubil delo, se je najbolj navduševal ob delovnih uspehih. Ljubil je tudi partizanske pesmi in jih v polnem zanosu prepeval na raznih mitingih.

Kot je ljubil delo, tako je sovražil lagodnost, oportunistem in krivico. Naj omenim še nekaj o zadnjih urah Štefanovega življenja. Vračal se je iz Brkinov s polno beležnico zapiskov in nalog, ki si jih je beležil na zasedanju OOOF za Južno Primorsko. Ves prevzet od navdušenja nad uspehi osvobodilnega gibanja je hitel na množično zborovanje v Ricmanjah. Dvorana v ricmanjski šoli je bila nabito polna. Tu so že bili sekretar socerbskega okraja Danilo Pregarc-Zmaj ter okrožni aktivistki Milka in Mira. Štefan je nadvseeno, po domače in polno optimizma, govoril o uspehih partizanske vojske, o nalogah na terenu za pomoč naši vojski, o graditvi ljudske oblasti ter sklicanju okrajne skupščine. Zborovanje je bilo zaključeno s polnim uspehom, ob koncu je zadonela iz vseh grl še partizanska pesem. Milka, Mira, Štefan in Zmaj so po zborovanju odšli na Zmajev dom in skromno povečerjali. Tam so se v živahni diskusiji zadržali nekoliko v noč. Ker v vasi ni bilo varno ostati, jih je Zmaj peljal v svojo zidnico. Na podstrešju, kjer je bilo nekaj sena, so nadaljevali s pogovori. Odpravljali so se spat, sezuli so si čevlje, tovarišici pa sta hoteli še nekoliko na zrak. Mira je narahlo odprla vrata, a jih je takoj zaprla, ker je zunaj opazila gručo fašistov z uperjenimi brzostrelkami. Splezala je na podstrešje in šepetaje opozorila, da so obkoljeni. Štefan, mož akcije, ni premišljal in je predlagal, da se prebijejo skozi obroč. Takoj se je pogljal z brzostrelko proti vratom, jih odprl, a že prvi rafal ga je zrušil na tla. Zmaj se je takoj znašel in potegnil lestev na podstrešje. Fašisti so se zaradi rafala nekoliko zmedli ter se brž koncentrirali na vrata. Zmaj in tovarišice so v tem času odmetali opeko, ki je zapirala slepo okno in bežali proti Borštu ter si tako rešili življenja.

Preživeli aktivisti in vaščani so Štefana dostojno pokopali na pokopališče v Borštu. Zelo verjetno je prav Štefanova smrt rešila življenje preživelih.

Tak je bil Štefan – res komunist tudi v zadnjem dihu življenja.

Alfonz Grmek-Izidor

Tiskovni sklad TV-15

od 14. 4. 1978 do 6. 11. 1978

ZZB NOV – Občinski odbor Ilirska Bistrica	672,25
Proračun SO Slovenske Konjice	3.000,00
Jurič Anka, Janežičeva 21, Ljubljana	100,00
Winkler Antonija, Idrija	500,00
Povše Karel, Puterlejeva 12, Ljubljana	110,00
Kranjc Peter, Kraljevec 103 na Sutli	300,00
Novak Leopoldina, Smartinska c. 14, Ljubljana	70,00
Tramte Adolf, Valjavčeva 3, Kranj	20,00
ZZB NOV Dragomelj-Pšata	30,00
Košuta Dušan, Via Cicerone 8, Trst	1.000,00

Stanje sredstev na dan 6. 11. 1978

Prispevki do 6. 11. 1978	22.207,40
Dotacija RO ZZB NOV za leto 1978	190.000,00
Skupaj	376.687,40
Odvedeno TV-15	300.000,00
Saldo 6. 11. 1978	76.687,40

Tiskovni sklad TV-15 je ustanovil decembra 1976 ustanovitelj časnika TV-15, Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije.

V tiskovni sklad TV-15 vlagajo občinski odbori ZZB NOV in ZRVS, družbenopolitične skupnosti, družbenopolitične organizacije, delovne organizacije in posamezniki denarne prispevke po svojih možnostih.

Sredstva tiskovnega sklada TV-15 se zbirajo na tekočem računu: Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, številka 50100-678-45473, (tiskovni sklad TV-15).

Tako sem si zapomnila Neretvo

V začetku leta 1943 sva, moja mama Anka in jaz, skupaj z borci naše Sedme banijske brigade, krenile preko Livna, Duvna in Bugojna proti Prozoru in Jablanici, proti dolini Neretve. Nikogar več ni sva imeli. Brata Milan in Stevo sta padla leta 1941, v prvih spopadih Kalinskoga partizanskega odreda, oče Milan pri Bugojnu leta 1942, starejša sestra Milica so odgnali v Jasenovac, odkoder se ni vrnila. Staro mamo Sofijo Stopar-Soko iz vasi Joševica pri Petrinji, v Kalinskem partizanskem odredu znano kot »partizanska mati« so ubili ustaši.

Tako sva z mamo ostali sami.

Vedno je bilo slišati partizansko pesem

V koloni so bili, poleg ranjencev in tifusarjev, tudi pribežniki. Pot je bila težka in naporna, saj nas je spremljala močna zima s sneženjem. Vsakih sto metrov smo morali obležati... kolono je nenehno preletavala štorčija in letala je tako nizko, da smo videli pilota. Kljub trpljenju med nami ni bilo namrščenega. V borbi, na maršu ali ob postanku, vedno je bilo slišati partizansko pesem. V očeh ni bilo mržnje in maščevanja, čeprav so bile žrtve, ki so jih borci že dali, velike. Mnogim so porušili in požgali domove, ubili najdražje.

Vsi za enega, eden za vse – tako je bilo in tako smo se takrat obnašali.

S kolono smo prišli v Jablanico. Nekje okrog poldne je bilo, morda blizu ene, takrat nihče ni mislil na ure in minute, je priletelo šest letal. Pričela so bombardirati mesto. Razkropili smo se. Vsakdo si je poiskal zaklon, kakor je vedel in mogel. Z mamo sva se zatekli v kanal ob poti. Čez čas je opazila nisem, da je ni več. Prah od bombardiranja je bil tako gost, da se ni nič videlo. Otipala sem otroka. »Mama... mama!« sem pričela kričati. »Ne premikaj se, Ankica...«, je odgovorila, »jaz sem tu, pri drevesu...«

Ponovno je odjeknila eksplozija bomb. Mesto se je treslo, pokala so okna, rušili so se zidovi. V

smrt, kot dež iz nebesnega kabla. Našla sem tovariše iz Sedme banijske brigade in Druge prole-

Ankica Radomirović-Švrca, borka narodnoosvobodilne vojne od leta 1941; rojena 21. novembra 1930 v Djakovu, Slavonija

tem ropotu sem nenadoma zaslišala, kako je mama zastokala. Planila sem k njej.

To noč sem preživela z ranjenci

Obraz je imela zelen. Dvanajst let mi je bilo in nisem razumela, kaj se je zgodilo z mamo. Rekla je: »Pojdi, nič mi ni...« Takrat sem šele opazila, da je hudo ranjena v trebuh. Šla sem na ulico in sedla, v tem mestu z eno samo ulico. Nisem več skrbela zase. Življenje po mamini smrti mi ni nič pomenilo. Tako sem mislila. V tem trenutku je prišel dr. Dulić, upravnik bolnišnice. »Kaj je, sine?« je vprašal. »Mama je ranjena,« sem odgovorila. Šel je k mami, jo previl in rekel: »Bila bi zdravila in rešitev, samo pogojev nimamo...« Potem je odšel in previl še druge ranjence.

Bombardiranje je prenehalo nekje med peto in šesto uro.

Polnih pet ur so bombe in mitralješki rafali sipali

tarske divizije. Mamo smo prenesli v neko hišo. V sobi, ki je bila v prvem nadstropju, je bilo polno ranjencev. To noč sem preživela z ranjenci. Prosil so vode, a vode ni bilo. Vprašala sem domačine in povedali so mi, da je na koncu mesta izvir. Našla sem ga in nekajkrat šla po vodo. V mestu ni bilo luči. Samo iz porušene kasarne so se svetlikali plamenčki dogorevajočega ognja. Šla sem, tekla sem in se spotikala ob črevesju ubitih konj, ob rokah in nogah ubitih ljudi.

Mami je voda zgledala topla. In jaz sem, vedno znova, tekla, da bi ji prinesla sveže. Hitela sem, ker mi je umiralo najdražje bitje. Edino, ki sem ga še imela.

Mama Anka je umrla v Jablanici

Zjutraj sem šla do pošte, da bi zvedela, kaj bo z ranjenimi. Zgradba ni bila porušena in zveza je delovala. V tem trenutku so letala izsula svoj smrto-

nosni tovor. V pošti je ubilo tri borce, trije so bili lažje ranjeni. Z njimi sem odšla do hiše, v kateri so bili ranjenci. Spet bombe. Zatreslo se je in strop se je pričel rušiti. Rekla sem ranjencem, naj gredo dol, v pritličje. Pomagala sem jim. Tudi mami.

Takrat me je poklicala. Pokleknila sem poleg nje. Gledala me je naravnost v oči, stegnila roki, z dlanmi nežno prijelala mojo glavo in me poljubila na lice. Potem se je obrnila v stran. Začutila sem, kako ji roke popuščajo in padajo na moja kolena. Šla je mrtva.

Vsa iz sebe nisem več vedela, kaj delam. Potegnila sem pištolo v nameri, da se ubijem. Vzeli so mi jo in me odpeljali v zgradbo, kjer je bila italijanska bolnišnica, ki smo jo, ob osvoboditvi Jablanice, zasedli. Tu so bili, pod našo stražo, njihovi ranjenci in zdravniki. Tu nisem mogla ostati. Še gledati jih nisem mogla. Šla sem skozi mesto. Bilo je okrog dveh popoldne.

Na konju preko Neretve

Letala so krožila in mitraljirala. Na sebi sem imela rdečo srajco, sešito iz padala. Dobro so me videli. Tovariši iz zaklonov so klicali: »Skrij se, tovarišica... skrij se...« Jaz sem dvigala roke in govorila: »Streljajo, streljajo... a ne tam, kjer bi bilo treba...« Hodila sem, ne da bi vedela, kje in na katero stran. Tako sem prišla do Neretve. Mostu ni bilo. Plavati nisem znala. Kam in kako dalje, nisem vedela. Sedla sem na obalo in čakala. Prišel je tovariš na konju. »Kaj delaš tu, tovarišica?« me je vprašal. »Hotela bi preko reke, a ne znam plavati... Neretva je globoka in ne morem je pregaziti... ne želim pasti sama...«

Dvignil me je na konja in tako sva, jahajoč skupaj, prešla reko. Na drugi strani obale me je spustil na zemljo. Verjetno je bil kurir, mudilo se mu je. »To so naše enote... ne boj se, priključi se jim... hitim, moram...«, je rekel. In odšel.

Tako sem si, vidite, zapomnila in prešla Neretvo.

DRAGIŠA ČIRIĆ
Prevedla: M. S.

Rodil se je prav na kraju, kjer je del porušenega mosta naslonil svojo glavo na obalo reke Neretve. Kamnosek je, eden izmed devetih otrok, ki so se rodili materi pastirici in sezonskemu delavcu v vasi Lug. Hasan je hodil v šolo, tudi v gimnazijo, pa se je vendar zapisal kamnu. Siromaštvo, huda zaostalost sta gospodarila v teh krajih – v Jablanici in okrog. Edino bogastvo je bil kamen granit. Odkrili so ga kmalu po prvi svetovni vojni. Jablaniški granit, kamen vulkanskega izvora, je poslej oblikoval življenje tukajšnjih ljudi. Lep kamen je to in nekdanje je bil tudi poceni. Leta 1921 so ga začeli načrtno izkoriščati. Gradili so in gradili iz tega kamna, doma in v tujini; le v teh krajih se ni nič zgradilo. Gradila pa se je zavest delavskega razreda, tudi v mali Jablanici. Večina prebivalstva se je sicer ukvarjala z ovčerejo pa z nekaj malega obdelovalne zemlje, nekaj prebivalstva pa se je zaposlilo tudi pri železnici.

Hasan s posebno pozornostjo pove, da so bili prvi kamnoseški mojstri, ki so domačine učili v tej obrti, doma iz Slovenije. Dandanes so v teh krajih doma eni najboljših mojstrov za oblikovanje granita.

Enajst let je imel Hasan, ko je postal v kamnolomu raznašalec vode, bočin so mu rekli. Dvanajst ur dela za deset dinarjev na dan. In za tak izkupiček je bilo mogoče dobiti deset kilogramov koruze. Koruzen kruh je bila tudi vsa radost tamkajšnjega prebivalstva.

Pozdravljen, dragi naš Tito, v Jablanici

Pred vojno je bilo v Jablanici približno 350 ljudi, danes jih je štiri tisoč več. To je mestece, ki je po vojni raslo kot goba po dežju. Letos mineva štirideset let od kar je bila to osnovana partijska organizacija. Še pred tem je bila v tem kraju ustanovljena sindikalna organizacija URS (ujedinjeni radnički savez). Hasan je bil eden izmed njenih prvih članov. V sindikalni organizaciji v Jablanici so vznikli izjemni komunisti, ki so kasneje začeli vstajati proti okupatorju na tem območju: Pero Bilić, Mirko Bilić, Nikola Bojanović, Sujo Čilić, Ismet Milković, Ahmed Beribak, Bećir Malović... Ti so bili tudi med prvimi borci prvega partizanskega bataljona, ki so ga ustanovili ob Boračkem jezeru v neposredni bližini Jablanice.

Hasan Halebić je bil to aktivist narodnoosvobodilnega gibanja do maja leta 1942, ko je moral po ukazu partije na ilegalno delo v Sarajevo. Tam je tudi, kmalu po dogodku, izvedel za bitko na Neretvi.

»Veste,« mi je rekel, ko sva tistega dne sedela v njegovem stanovanju nedaleč od kraja legendarnega dogodka, »vse tisto, kar je človeku dosegljivo v pisani in drugačni obliki in govori o tem dogodku na Neretvi, vse to je malo, nedorečeno. To je bila bitka, ki govori o izjemni humanosti, volji in moči, o premagovanju samega sebe in daleč močnejšega sovražnika. To je bila zmaga vojaške strategije in fizične moči. Za take dogodke pa je v naših slovarjih premalo ustreznih besed.«

Tito v Jablanici. V Jablanici in daleč naokrog je iz ljudi, ki so prihajali kilometre in kilometre tudi peš, da bi videli dragega voditelja in predsednika pa prvega borca naše zmagovite revolucije, sijala posebna sreča. Skoraj ni bilo hiše, ki je za ta dan ne bi prepletkali, olepšali z vseh strani. Okrog njih so pometali dvorišča, ceste, pražnje so se oblekli. V ranih jutranjih urah so prihajali v dolino, peli in skandirali: Tito, Tito...! Mnogi bi ga radi pozdravili že na Makljenju, kjer je v nedeljo ob desetih dopoldne prerazil vrvice pred spomenikom padlim borcem. Od Bugojna, Prozora pa do Jablanice je bila spletena ena sama kita človeške ljubezni.

»Tito bo videl našo novo in lepo Jablanico, spominski muzej, opravljeno delo naših prebivalcev, v katerem je vsa naša ljubezen do Tita, našega Tita,« je govoril Hasan. »S kamnom nisem rojen, ker je vendar mnogo starejši od mene, toda živel sem z njim in se ob njem klesal. Tisoči partizanov so bili bolj borbeni, bolj junaški kot sem bil jaz, ampak domovini sem dal, kolikor sem bil sposoben,« je rekel Hasan in mi segel v roko.

Silvo Teršek

Odlomki in
Titovega govora:

Ko govorimo, tovarišice in tovariši, o bitki na Neretvi, ne mislim na eno samo bitko. Pri tem gre za ciklus operacij operativne grupe vrhovnega štaba, ki so na tem terenu trajale več kot mesec dni – od osvoboditve Prozora do uničenja četnikov pri Kalinoviku.

Bitka se je začela v četrti ofenzivi na Kordunu, od koder se je z nami umikalo kakih 80 tisoč ljudi, žensk in otrok, ki so se želeli izogniti masakrom sovražnikov različnih barv: Nemcev, ustašev, Italijanov, četnikov in tako dalje... Že v času bitke blizu Karlovca na Kordunu smo ocenjevali, da se pripravlja nova ofenziva. Dobivali smo razne podatke. Ker smo bili dokaj dobro obveščeni o tem, kaj se je tedaj dogajalo na frontah in v kakšnem položaju je bila os Berlin-Rim, smo sprevideli, da se tu pripravlja nekaj večjega.

Seveda tudi mi nismo spali, ko je sovražnik sestavljaj svoje strateške načrte: jaz in moji tovariši smo ustvarjali naše strateške načrte. (Klici: Živel tovariš Tito) Mi smo se v tej vojni že toliko naučili, da smo lahko hitro ocenili, kaj pomeni vsak sovražnikov premik in kakšen je njegov namen. Ti sovražnikov premiki so pokazali, da tokrat ne gre za ožje obkoljevanje naših enot, ki so bile ob vrhovnem štabu, in onih ki so se nahajale na tem terenu, ampak da gre za velik manevar, katerega cilj je uničenje operativnih grupacij skupaj z vrhovnim štabom in potem tudi naše vojske v celoti...

Znano je, kako se je končal prvi del našega strateškega načrta. Uničili smo italijansko divizijo, se dokopali do njenega orožja, topov in drugega ter tudi kamionov in avtobusa, skratka vsega, kar so imeli. Ti so na Neretvi in v Prozoru doživeli polom. To, kar je bilo zlasti pomembno, pa je, da se nam je posrečilo zavrniti Nemce, ki tako niso mogli osvojiti Makljenja. Vsem tem divizijam sta se pridružili potem še 7. banijska in 9. dalmatinska. Toda čeprav smo imeli tu že pet divizij, se nismo mogli premakniti, ker smo imeli štiri tisoč ranjencev in tifusarjev. Zaradi ranjencev smo tu ostali še tri tedne. Ko smo razbili sovražnika, bi lahko po mostovih čez Neretvo nadaljevali pot. Toda, kaj bi bilo z ranjenci? Bili bi izgubljeni. Poleg tega pa je bilo z nami, kot sem že dejal, 80 tisoč beguncev. Ljudje s Korduna, okolice Karlovca, iz Like so zbežali od doma, da ne bi prišli pod nože četnikov, Nemcev in drugih...

Redke so namreč vojske na svetu – in menim, da jih sploh ni bilo – ki bi si zadale nalogo, da gredo v boj za ranjence na življenje in smrt. Sami veste, kako je to delovalo na ra-

njenje. Neverjetno se je okrepilo zaupanje pri ljudeh. Vsakdo je vedel, da ga ne bomo prepustili na milost in nemilost sovražniku, temveč da ga bomo nosili in reševali za vsako ceno...

Ko se je začela bitka na Makljenju, sem sam ponoči odšel tja in ukazal, naj streljajo brez prestanka in naj ne mislijo na strelivo, ki je bilo naloženo kot drva. In zares so topovske cevi od samega streljanja žarele. S snegom so jih hladile partizanke. Gledal sem ta mlada dekleta, pravzaprav deklice, kako s cunjami zajemajo sneg in pokrivajo topovske cevi, da se je vse kadilo. Tako smo s topovskim ognjem zavrnili Nemce in jim zadali ogromne izgube. Nemci so se čudili, od kod imamo toliko streliva in toliko topov, in ko so zvedeli, so se prijemali za glavo, prepričani, da so njihovi dragi Italijani naši najboljši zavezniki.

Ko sem moral četrto Črnogorsko poslati na Vilića Guvno, sem se bal, da ne bi četniki, ki so bili na drugi strani Neretve, prišli sem, če bi za to izvedeli. Zato sem ukazal, naj porušijo tudi zadnji most, saj sem že prej sklenil, da moramo porušiti tudi tistega na Rami. Ko sem inženirju Smirnovu rekel, naj to stori, se je zgrozil in dejal: »Kam bomo šli potem?« (Ploskanje) Rekel sem mu, da to moramo storiti.

Predsednik republike Josip Broz Tito je na slovesnosti, kot sto tisoč ljudem. Zbrali so se v počastitev 35-letnice poveljniku je bilo tega dne 7300

V ognju nenehnih
bratstvo in

Tako je, tovariši, ta bitka v dolini Neretve in Rame je trajala mesec dni, če pa računamo od začetka ofenzive, je bila dolga dva meseca...

Bilo nam je zelo težko, saj smo imeli 4000 ranjenih in bolnih. Nismo imeli hrane, in če ne bi Italijanom zaplenili razne prehranske artikle, bi se

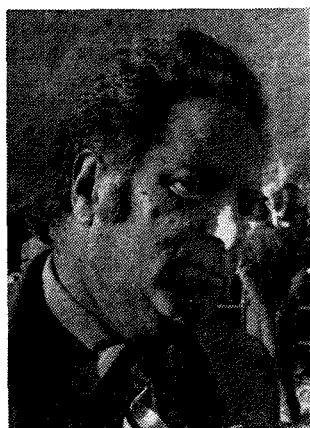
nam slabo pisalo. S hrano smo najprej oskrbeli ranjence, tisto malo, kar je ostalo, pa so dobili borci. Vendar so bili mnogi tako izčrpani od utrujenosti in

lakote, da so preprosto padali mrtvi. Spominjam se – ko smo prešli Neretvo – vojaka, ki je sedel in se naslonil na puško. Rekel sem mu: »Tovariš, vsi

Zabeleženo med več kot sto tisoč glavo množico ob

MARKO FILIPOVIĆ: »Bil sem v tretji Dalmatinski brigadi. Takrat, ko smo prešli Neretvo, sem imel dvanajst let in pol. Kaj naj bi rekel o tem dogodku na Neretvi drugega kot to, da je šlo za veliko človeško dramo.

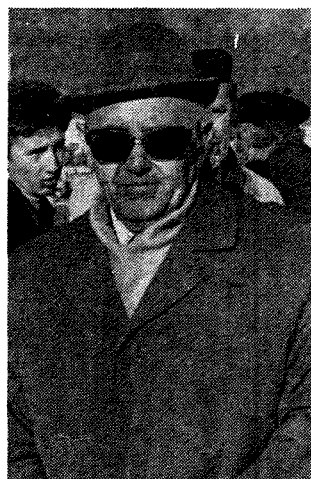
Doma sem iz Sinja. V tretji Dalmatinski brigadi, v štabu, sem bil kurir pa vendar še skoraj otrok. V mojem primeru se je prepletalo tovarštvu z očetovsko skrbjo za otroka, ki je odrasla s puško v roki, v bitkah in juriših. V največji meri je skrbel zame Ničena Jakov iz Šibenika, nekaj starejši je bil od mene. Pa tudi Silvester Kačun, ekonom pri štabu brigade, mi je bil kot oče. Padel je v peti ofenzivi.

Veste, čudovit občutek ima čovek v takšnem trenutku, ko se zaveda, da je, čeprav otrok in čeprav v koloni, ki se je raztegovala dvajset kilometrov daleč, sodeloval v najpomembnejših trenutkih oblikovanja velike revolucije in današnjega časa; to pa je čas svobode in sreče, socializma in samoupravljanja, ustvarjalnosti in bratstva. Kadarkoli prihajamo na obale Neretve ali na katerokoli mesto iz NOB, podoživljamo najpomembnejše, kljub tragikam tudi najlepše obdobje našega življenja.

MIRKO TADINAC iz Trogira je bil v drugi četi četrtega bataljona

prve Dalmatinske brigade: »... Prehod preko reke Neretve leta 1943 je bila epopeja naše volje, našega tovarštva in ljubezni do Tita in partije, do domovine.«

NIKOLA NIŽETIĆ: »... Nasploh je bilo med NOB težko, toda reševanje ranjencev s prenašanjem čez reko Neretvo v tako skrajno neugodnih vremenskih pogojih, je bilo najstrašnejše. Normalno bi bilo, če bi v takšnih pogojih namenili za reševanje enega ranjenca štiri ali osem borcev – na Neretvi sta bila dovolj tudi dva. Borci so umirali za tovariša. Nekateri ranjenci so, ko se jim je zdel položaj brezizhoden, prosili, da bi jih

ustrelili. Da, na Neretvi je naša partizanska vojska postavila humanosti spomenik! Ob vsem tem je sleherni borec čutil in se zavedal obveznosti v zvezi z ukazom našega vrhovnega komandanta tovariša Tita: Rešiti ranjene za vsako ceno! Slednje pa je vlivalo moč ranjenim in nam, ki smo ranjene reševali. Nikoli nisi vedel kdaj, boš sam potreben takšne pomoči.

Takrat sem bil v tretji Dalmatinski brigadi. Od tu smo odšli proti Drini in Črni gori.

TONCI MARTINIČ je bil v četrtem Nevesinjskem bataljonu desete Hercegovske brigade: »... Tretja udarna divi-

zija, v kateri je bila tudi deseta Hercegovska brigada, ni prešla Neretve preko improviziranega mosta v Jablanici. Reko so njeni borci prebredili pri Ostrožcu. Spominjam se, da je pri tem eden od borcev mojega voda zavpil: 'Tovariš komandir! Na nasprotnem bregu sem pustil puško!' V istem trenutku je skočil iz kolone in se pognal v reko. To pa je bila tudi njegova smrt.

MARIJA IZ ZADRA: ».../Kaj naj vam povem? Noč, ko smo prešli reko Neretvo, je bila najdaljša noč v mojem življenju. Skoraj bosa sem bila, sestradena in utrujena. Bila sem v deseti Hercegovski brigadi.

kje bila 12. novembra letos v Jablanici, spregovoril več
bitke za ranjence na Neretvi. Ob svojem vrhovnem
borcev te legendarne epopeje.

Bojev sta se kovala enotnost

o že odšli, mi smo zad-
ji. Ni mi odgovoril. Do-
aknil sem se njegove ra-
ne, on pa je padel. Pogle-
al sem bolje – bil je
Neretv, srce ni več bilo.

Takšnih pa ni bilo malo.
Ta naša zmaga je bila
zelo pomembna. Nem-
cem smo pokazali, da se
znamo bojevati, da jih
lahko tolčemo in da bi že

zdavnaj izginili iz naše
dežele, če bi mi razpol-
gali s tistim, kar so imeli
oni. (Ploskanje) No, mi
smo jih tolkli tudi s tistim
malim, kar smo imeli.

Ko smo forsirali Nere-
tvo, je šla prva prek reke
neka desetina druge Dal-
matinske brigade in
uspela likvidirati bunker,
iz katerega je bruhal

ogenj težkega mitraljeza.

Razstrelitev mostov je
bila, kot veste, vojna zvi-
jača. Tudi nasprotniki so
se posluževali zvižaj in so
se včasih umikali malo
bolj, kot se jim je bilo tre-
ba. Mislili so nas preslepi-
ti in zvabiti v soteske pro-
ti Travniku in Jajcu, kjer
bi sovražnik imel mnogo
boljši strateški položaj,
nas stisniti in uničiti. To-
da preden so sprevideli,
za kaj gre, smo mi že začeli
mlatiti četnike in za nas
ni bilo več nevarnosti.
Prišli smo čez Neretvo. In
ko so Nemci prispeli v Ja-
blanico, niso tam našli
nobenega ranjenca in ce-
lo mrtvega partizana ne...

Bila je to zelo zapletena
in huda situacija. Starejši
ljudje teh krajev vedo,
kakšna bombardiranja so
bila to. Spominjajo se, ko-
liko bomb so zmetali
Nemci, koliko ljudi je od
njih izgubilo življenje.
Posebej močno sovražno
oporišče je bilo v Prozo-
ru. Zato sem v tistem od-
ločilnem trenutku izdal
ukaz, ki se je glasil: »No-
coj mora Prozor pasti.«
(Ploskanje) Prvo noč so
naše enote jurišale na
Prozor, vendar ga zaradi
neke napake niso uspele
zavzeti. Drugi dan sem
pregledal naše enote in
videl, da so se borci neu-
godno počutili. Dejal
sem, da to ni nič nenava-
dnega, da se v vojni to do-
gaja, da pa naslednjo noč
Prozor mora pasti. To jih
je zelo ohrabilo. Razvila

se je ostra bitka, bilo je
mnogo izgub, vendar je
Prozor padel. Od sovraža-
ne enote, ki ga je držala,
ni ostalo mnogo. Zajeli
smo mnogo vojakov, ce-
lotno oborožitev, kakih
šest, sedem tankov, ki
smo jih kasneje sicer mo-
rali potisniti v Neretvo,
ker z njimi nismo mogli
naprej.

Ko je padel Prozor, je
med borci zavladalo nav-
dušenje, velik elan. Tudi
ranjenci so se veselili in
peli, kljub svojim mukam
in bolečinam. Borci pa,
kakor da so jim zrasla
krila...

Ko smo prešli Neretvo,
smo se spopadli s četniki.
Morali bi videti, kako je
bilo to. Bradati četniki so
vriskali na konjih. Kakih
dvesto konjenikov je ga-
lopiralo, kot bi šli na svat-
bo. In ko smo jih tu gori,
na ravnici, napadli, jih je
veliko padlo. Hitro so
nam obrnili hrbet in naše
enote so jih preganjale. Z
vso naglico so si rezali
brade, da jih ne bi prepoz-
nali.

To je bil, tovarišice in
tovariši, strašno trd boj.
Bojevati so ga mogli in ga
uspešno končati samo
ljudje, ki so se globoko
zavedali dolžnosti do svo-
je domovine. Naši borci
so bili strahotno ogorčeni
nad četniki, ki so se proti
nam borili skupaj z Nemi-
ci in bili še najbolj krvo-
ločni, ko so ujeli kakega
našega borca.

Ko so bili ranjenci na
varnem, sem v ugodnem
trenutku sklenil prekora-
čiti Neretvo in prodreti
globlje v vzhodno Herce-
govino in še naprej v
Sandžak in Črno goro, se-
veda skupaj z ranjenci,
ker v težkem položaju
drugega izhoda ni bilo...

Tovarišice in tovariši,
zaradi izrednega prizade-
vanja vseh borcev, odloč-
nosti in uspešnosti stare-
šin smo iz bitke na Nere-
tvi izšli kot zmagovalci.
Tudi v tej dramatični bit-
ki je bila veličanska šte-
vilčna in tehnična pre-
moč na strani okupatorja
in njegovih hlapcev. Ven-
dar je bila tudi tokrat naša
narodnoosvobodilna
vojska moralno nepri-
merno močnejša, prav
moralni faktor je bil odlo-
čilen pri premagovanju
vseh zaprek, bil je tisti de-
javnik, ki nam je pomag-
al, da smo prišli iz pe-
klenaškega kotla Neretve.
Kadar je šlo za reševanje
ranjencev, namreč niti v
najbolj kritičnih trenu-
kih ni bilo oklevanja – ni-
ti pri enem borcu, niti pri
enem starešini. Vsakdo,
ki je bil ranjen v tej straš-
ni bitki ali sploh v naši
osvobodilni borbi, je ve-
del, da ga soborci ne bodo
zapustili. Zgodilo se je, da
sta pri reševanju enega
ranjenca izgubila življe-
nje dva, trije borci. Poleg
vsega tega so bili borci, ki
so častno opravljali veli-
ko nalogo, tudi sami izčr-
pani od lakote in utruje-
nosti, mnogi tudi bolni od
tifusa. Zato sem poudaril,
da je mogoče brez pretira-
vanja reči, da je to bila
najbolj humana bitka v
vojaški zgodovini...

Fotografije: Sine Ković

Preki Neretvi v Jablanici

loja partizanska pot se
začela v Imotskem. V
lojih na Sutjeski sem bi-
la težko ranjena. Prebo-
la sem trebušni in pe-
jni tifus...

Na Neretvi je bilo tež-
ko, a še težje na Sutje-
ski!

ranjenega borca Rada
Ilindžića. Rekel je: »Ni-
kar, tovarišica čičina, ni-
kar me ne zapustite. Po-
trudite se, da me bodo
prenesli vsaj na drugi
breg. Tam naj umrem, da
bodo videli, da sem le
prišel čez Neretvo!«

Jaz sem šla čez reko s
splavom. Na drugi strani
je sprejela ranjence četr-
ta črnogorska brigada.
In če me vprašate, kje je
bilo težje – na Kozari,
Neretvi ali Sutjeski, bi
vam ne znala odgovoriti.
Cena življenja tovari-
štev je povsod ista.

Rodila sem se v Graho-
vem v črni gori.

DANICA ILIĆ Kovač-
ević iz Beograda:
»... Sedemnajst let sem
imela, ko sem prešla z
borci reko Neretvo. So-
delovala sem v bitki na
Kozari, bila sem v bojih
na Sutjeski, sodelovala
sem v bitki za Beograd
ampak na Neretvo se
najpogosteje spominim.
Med NOB sem bila štiri-
krat ranjena. Imam čin
sanitetskega kapetana.
Neretva? Bila sem bol-
ničarka. Spominjam se

MILKA DOBRIJEVIĆ
je bila borka druge Dal-
matinske brigade.

»... Nikoli prej pa tudi
kasneje nisem videla to-
liko ranjencev na enem
mestu kot v času preho-
da čez Neretvo. Takrat,
ko smo stopili na deske
porušenega mostu, mi je
bilo strašno tesno pri
srcu. Šele takrat, ko je
partizanska desetina s
Stevom Opačićem na čelu
zavzela sovražnikov
bunker in pobila Četni-
ke, sem verjela v uspeh
izjemne akcije.«

BOŽO LOVRIN IZ ZA-
DRA je bil v drugi Dal-
matinski brigadi do pre-
boja iz pete ofenzive.
»Gledali smo sneg, gle-
dali dmo deročo in lede-
no reko in mnogi smo
mislili, da tod čez ne bo
mogoča pot. Potem pa iz-
jemna Titova odločitev,

ukana, s katero smo reši-
li štiri tisoč ranjencev.
Jaz pa se še vedno ču-
dim, kako nam je v tistih
razmerah uspelo izpelja-
ti Titov ukaz – rešiti sle-
hernega ranjenca za vsa-
ko ceno!«

MATE MARIN:
»... Posebno dragoceno
se mi je v tistih trenu-
kih zdelo izjemno zaupa-
nje ranjencev do nas, ki
smo jih reševali. To pa
smo nemalokrat počeli z
izjemnimi napor. Pri
prenašanju čez most smo
uporabljali vrvi, palice
in oddeje... posamezni
borci, ki so reševali to-
variše, so dobesedno
umirali zaradi naporov.
Mnoge je načel tifus, vse
pa je vznemirjala aviaci-
ja. Iz naše skupine šestih

borcev iz pete Dalmatin-
ske brigade sta padla
dva, ki so ju na mostu
zadeli letalski izstrelki.
Ko smo enega ranjenca
odnesli čez reko in še na-
prej kakšen kilometer
ali dva, smo se vrnili po
drugega ranjenca. In
spet čez Neretvo...«

ANTON JAVORČIĆ iz
Splita: »... Leta 1941
sem se vključil v Mostar-
ski odred, ko pa se je
ustanovila druga briga-
da, sem bil v njej vodnik
prvega voda prve čete
vse do konca vojne. In
tako tudi na Neretvi leta
1943.

Neretva? Včeraj, ko
sem prišel prvič po vojni
do tega mostu v Jabla-
nici, sem sedel na breg in
gledal...; Neretva in lju-
dje na porušenem mostu,
štiri tisoč ranjencev,
zgoraj visoko na vzpeti-
nah pa Četniki. V tej re-
ki, moj dragi Slovenec,
sem se napil spoznanja o
tem, kaj je ljubezen do
človeka, tovarištva in
kaj je bratstvo! Jaz ne
poznam večjih vrednot!
Za te vrednote in svobo-
do sem bil dvakrat ran-
jen, za te vrednote sem
dvakrat skočil v ledeno
mrzlo Drino, da sem rešil
dva tovariša. Na brego-
vih pa je bilo meter in še
več snega.«

Silvo Teršek

KRANJ

Nasledniki borcev

Ena od najzahtevnejših taborniških veščin so prav tiste za osvojitve partizanskega kurirja, kjer je na primer med drugim potrebno tudi vzdržati polnih 24 ur brez hrane, biti prav tako en dan brez besede, eno noč osamljen v samotnem kraju, 24 ur držati v spominu tajno sporočilo itd. To so preizkušnje skrajne vzdržljivosti mladega človeka, da ne omenjamo drugih veščin orientacije, uporabe kompasa, določanje azimuta, ureditev improviziranega bivalja v gozdu in tam stvarno prebiti noč itd.

O tem je bilo slišati na 27. redni letni konferenci taborniškega odreda Stražnih ognjev v Kranju, ki je bila v veliki dvorani občinske skupščine.

Zanimiva je bila ugotovitev, da navedene in podobne, zahtevne veščine močno privlačijo mlade tabornike, jim dajejo samozavest, osebni ponos in zadoščenje. To se je pokazalo še posebno na letošnjem, prvem celinskem tabornjenju pri Vinici ob Kolpi. Celo italijanski skauti iz pobratenega mesta Rivoli so se sami vključili v tak program in ga z vsem zaletom izpolnjevali.

Vse take in podobne aktivnosti ob sodelovanju s teritorialno obrambo, z JLA in drugimi organizacijami uvrščajo tabornike med vzorne naslednike borcev NOV. Ta odred z 220 člani se zadnja leta vse bolj odlikuje ne le med šestimi organizacijami v občini, ampak tudi v regijskih in republiških okvirih. Že tri leta zapovrstjo so osvojili republiško priznanje »Partizanski odred«. Pri tem je značilno to, da so v vodstvu samo mladi od starešine in načelnika, pa do vodij čet. V njihovih četah, od Preddvora, Planine, Oreha in Predoselj so stalno akcije in razna tekmovanja, pohodi... Pred zadnjim kongresom ZSMS so z velikim uspehom pripravili propagandni tabor ob šoli Staneta Zagarja.

»Kljub vsemu temu pa mladi želijo še več sodelovanja z ZSMS v občini z RVVS, z dejavniki SLO in še zlasti več stikov in pomoči samih staršev. To bi pripomoglo, da bi se taborniki še močneje vpravili v napredne vrste današnjega družbenega dogajanja,« so poudarili na skupščini.

K. MAKUC

SLOVENJ GRADEC

Obrambne priprave mladih

Pri pregledu in oceni aktivnosti in angažiranju mlade generacije opazamo vse večji porast aktivnosti na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite ter obujanju tradicij NOB, kot temelja pri razvijanju in podružljanju ljudske obrambe. Preko negovanja tradicij NOB so mladi spoznali temeljno zasnovo in smisel splošne ljudske obrambe. Spomnimo se samo nekaterih akcij, kot je tradicionalni pohod po poteh XIV. divizije, ki je iz enodnevne prerasel v dvodnevne, pohod po poteh Mislinske doline, organiziran skupno s štabom TO in pohodi OO ZSMS, kot je na primer pohod po poteh Pohorske brigade. Omeniti velja akcije, kot je pokroviteljstvo OO ZSMS nad posameznimi spomeniki in obeležji NOB. Pomembno je tudi sodelovanje in delo, skupno s štabom TO za pridobivanje mladih prostovoljcev, vključenih v enote TO. Vendar pa s samim razvijanjem tradicij NOB še niso storili vsega, saj je glavni namen vseh teh akcij usposabljanja mladih za delo v praksi. Vse pridobljene izkušnje so mladi uspešno ugrajevali v koncept splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Poudariti moramo, da so pretežni del vseh akcij izvedli ob sodelovanju enot TO, enot JLA, organizacij ZZB NOB, ZRVS in ostalih organizacijami in društvi, kot so taborniki, planinci, itd.

Prav gotovo pa je bilo premalo storjenega na področju kadrovanja v vojaške šole in šole za rezervne vojaške starešine, čeprav so se pokazali določeni uspehi, vendar le v manjši meri. V zadnjem letu beležijo tudi vidne premike v sodelovanju OK ZSMS z odsekom za ljudsko obrambo, predvsem pri delu z naborniki. Velika aktivnost se je izrazila pri organizaciji obrambnih dni, ki so postali že sestavni del programa dela na vseh šolah. Tako so obrambne priprave postale sestavni del angažiranja mlade generacije.

ADOLF ANKON

RADOVLJICA

Koroški večer

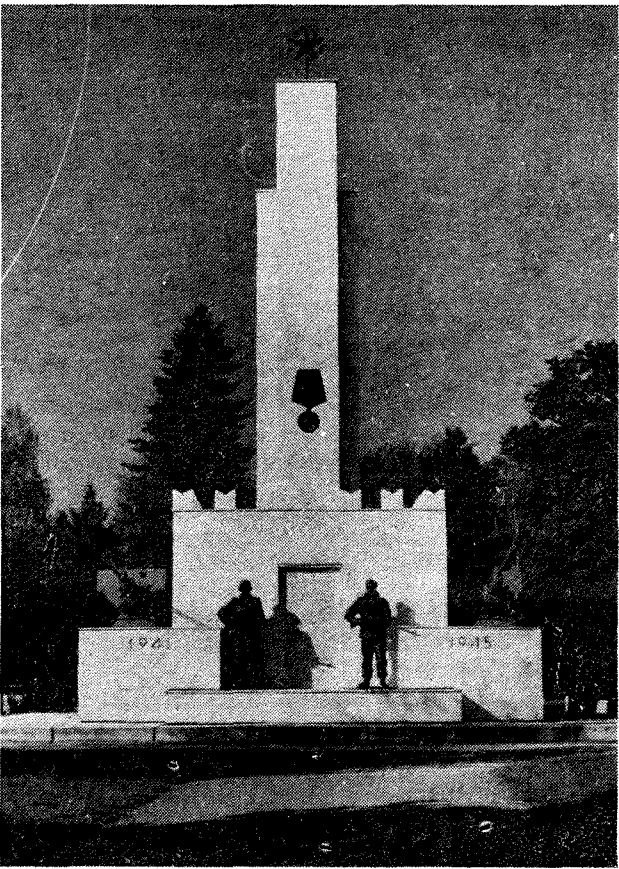
V okviru večletnega uspešnega sodelovanja kulturnih društev in ZKO Radovljica z zamejskimi organizacijami, prireja ZKO v dogovoru s komisijo za odnose z zamejskimi Slovenci pri OK SZDL v soboto, 18. novembra ob 20. uri v avli osnovne šole A. T. Linhart v Radovljici Koroški večer. Na tej veliki kulturno politični manifestaciji solidarnosti z bojem koroških Slovencev za njihove pravice se bodo predstavili ženski oktet iz Obirskega, folklorna skupina iz Globasnice in znani koroški pesniki Minka Hartmanova, Andrej Kokot in Valentin Poljanšek. Njihove pesmi bodo brali člani Linhartovega odra iz Radovljice. Ob tej priložnosti bodo odprli tudi razstavo dokumentarnega gradiva pod naslovom Koroški Slovenci od plebiscita do danes, ki bo na ogled do 25. novembra.

J. R.

OB DNEVU MRTVIH

Veliko cvetja in sveč

Občinski organizaciji ZZB NOV in zveze socialistične mladine v Murski Soboti sta skupno organizirali spominsko svečanost ob letošnjem dnevu mrtvih. Tako se je velika večina od tri tisoč srednješolcev in osnovnošolcev v Murski Soboti udeležila 31. oktobra spominske svečanosti na murskosoboškem pokopališču. Bogat kulturni program so izvedle gimnazijke ter dijakinje pedagoške gimnazije kot pevke in godba na pihala iz Murske Sobote. V imenu zveze združenj borcev je spregovoril o 1. novembru tovariš Matija Šerak, predsednik krajevnice organizacije ZZB NOV v mestu Murska Sobota. Po njegovem govoru so delegacije borcev in mladine položile vence na spomenik zmage v središču Murske Sobote ter na spominska obeležja na murskosoboškem pokopališču: prostovoljcem za severno mejo, talcem, umrlim borcem in padlim pripadnikom Rdeče armade.

Najmlajši, cicibani in pionirji, so položili veliko vencev na grobove borcev NOV in prižgali veliko sveč, pionirji tretje osemletke v Murski Soboti pa so že v dneh pred dnevom mrtvih pred svojo šolo postavili in odkrili spominsko obeležje v spomin bojev v letih 1941–1945 jugoslovanskih narodov in narodnosti.

FILIP MATKO

★

Naš sodelavec Ignac Zdovc pa poroča o osrednji slovesnosti na avstrijskem Koroškem, kjer so v Malošah v Rožu postavili spomenik devetim padlim partizanom. Slovesnosti so se udeležili številni svojci, predstavniki občinskega odbora ZB NOV iz Raven na Koroškem, Koroških partizanov in zveze slovenskih organizacij na Koroškem. Zbranim pa je govoril tajnik zveze slovenskih organizacij na Koroškem Feliks Wieser.

★

Danilo Šuligoj iz Bovca pa sporoča, da so predstavniki skupščine občine Tolmin in družbenopolitičnih organizacij počastili spomin na padle borce, katerih posmrtni ostanki počivajo v skupnih grobiščih v Štoblanku, Št. Lenartu, Topolovem, Srednjem in na Matajurju v Slovenski Benečiji ter v Oseanu v Reziji. Venec na skupno grobnico padlih partizanov je položil tudi generalni konzul SFRJ v Trstu tovariš Renko.

★

V Gorjah pa je zbranim pred spomenikom padlih borcev govoril predsednik krajevnice organizacije ZB NOV in prvoborec Janez Kocjančič. In kot poroča Jože Ambrožič je svojo pesnitev recitirala tudi Ivana Osterman iz Zgoranj Lazov v spomin na padlega sina partizana.

RAVNE NA KOROŠKEM

Hotuljci so praznovali.

Že po stari koroški navadi je znano, da začnejo slavje strelji iz možnarjev. Tako je bilo tudi letos, 29. oktobra v Kotljah, ko so koroški partizani, domačini, in gosti iz mislinske in dravske doline prišli proslaviti 35. obletnico hotuljskega tabora. Ta dan Hotuljci praznujejo svoj krajevni praznik.

Bilo je pred 35. leti, ko je v Kotlje prikorakala četa partizanov, kjer je bil pod lipo tabor. Govorili so: Boris Cizmek-Bor o sovražnem delovanju izdajalcev, inž. Pavle Zaver-Matjaž o osvobodilni fronti, Benedikt Grabner-Dušan o partizanskem gibanju, Olga Kastelic-Marjetka o nalogah mladine, ter Poldo Eberle-Jamski o bratstvu in edinstvu našega ljudstva. Po taboru so odšli partizani pod Uršljo s pesmijo »Slovenci kremeniti...«

Na letošnji praznik je bil slavnostni govornik inž. Pavle Zaver-Matjaž. Dejal je, da koroški partizani ne bodo nikoli odstopali od začrtane poti med NOV, kakor tudi ciljev začrtanih v dobi revolucije, ter bratskega boja s koroškimi Slovenci onstran današnje državne meje. Karel Prusnik-Gašper pa je poudaril, da koroški partizani in Slovenci nikoli ne bodo odstopili od zahtev, da naj avstrijska vlada izpolni 7. člen državne pogodbe.

Med slavnostnim programom so se oglasile še strojnice, kjer so pripadniki teritorialnih enot branili Kotlje pred napadom »sovražnika«.

Kulturni program je popestril pihalni orkester ravenških železarjev, pevci mešanega pevskega zbora »Prežihov Voranc« iz Raven, ter recitatorji.

Hotuljski lovci so organizirali še tekmovanje v streljanju na glinaste golobe, kjer je prejel zmagovalni pokal mladinec Igor Kelemina.

Sicer pa so Hotulci slavili že teden prej. Dvaindvajsetega oktobra je krajevna konferenca povabila na sprejem jubilate starejše nad 60 let. Isti dan je bila otvoritev razstave društva koroških likovnikov ter gasilskega društva Kotlje. Sledila je še filmska predstava Prežihovih »Samorastnikov«, monodrama člana SNG Maribor »Centrala«. V četrtek pa je bila filmska predstava »Diverzanti«.

V soboto se je v Kotljah ustanovila mladinska pohodna enota. Udeleženci so hodili po poteh koroškega bataljona. Obiskali so Rimski vrelec, kjer so položili venec žrtvam fašističnega terorja. Ivartniku in Rožanku. Nadaljevali so pot proti Janeči ridi, kjer je bilo odkritje spomenika borcu Alojzu Stajnerju-Tesarju. Šli so še na Obretanovo, od tam pa delegacija hotuljske mladine na Goro, kjer so prižgali kres.

Na sam dan slavlja, zadnje letošnje oktobrske nedelje so se udeleženci in domačini v sproščenih besedi še dolgo pogovarjali o težkih in slavnih dneh bojev med NOB.

F. SREBOTNIK

NOVA GORICA

Zdrava mladina

Tako kot vsako leto je tudi letos nadvse svečano potekal nabor v novogoriški občini. Svečano še toliko bolj, saj je potekal v letu jubilejev, še posebej za Primorce izredno pomembnih. Obenem pa je nabor sovpadal tudi z X. kongresom slovenske mladine.

Rezultati so pokazali, da se je zdravstveno stanje mladih, v primerjavi z lanskim letom, precej izboljšalo. Na območju občine ni bilo niti enega primera podhranjenosti. Povečal pa se je odstotek začasno nesposobnih predvsem zaradi poškodb pri delu in prometnih nesrečah. Medtem, ko je bilo lani nesposobnih 11,5 odstotka, pa je letos le-teh 10,4 odstotka, od tega pa tri četrtine takšnih, ki so samo začasno nesposobni. Visok pa je odstotek tistih, ki zaradi šolanja odlagajo služenje vojaškega roka in sicer 34,4 odstotka. Prav tako letos ni bilo nobenega primera nepismenosti, pa tudi sicer je bila izobrazbena struktura ugodnejša od prejšnjih let.

V nabor so se vključile v občine vse družbenopolitične organizacije, mladim pa so v Domu upokoencev pripravili tudi kulturni program,

J. ALIČ

PLAHINA

Razvili bodo prapor

V ajdovski občini so pred kratkim v Podnanosu borci razvili svoj prapor, na podobno slovesnost pa se pripravljajo na Planini, kjer bodo člani tamkajšnje krajevnice organizacije razvili svoj prapor 26. novembra. Planina je znana predvsem po zločinu, ki ga je sovražnik zagrešil nad ne-močnimi domačini konec novembra v zadnjem letu vojne. Takrat so v besu požgali nekaj hiš in gospodarskih poslopij, v enem od njih a tudi vso družino. Zločin ne bo nikdar izbrisan, to so potrdili tudi lani, ko so odkrili spomenik vsem padlim in vsem žrtvam fašizma v vasi, zato bo tokratna slovesnost, na katero so posebej povabili mlade, toliko pomembnejša, ker bodo v neposrednem stiku slednji spoznali gorje, ki ga prinaša vojna.

Na podobne slovesnosti se pripravljajo tudi borci v Gojačah in Batujah, vendar bodo svoje prapore razvili v prvih mesecih naslednjega leta.

M. HOŽIČ

Da, uganili ste. Številka v naslovu je telefonski pozivni znak za reševalno postajo – za ekipe, ki v primeru take ali drugačne nesreče prihitijo na kraj dogajanj in pomagajo človeku. Kopenske reševalce poznamo, a vendar malo vemo o podvodnih rešiteljih, ki smo jih prav te dni, ko je naše morje nemirno in mrzlo, srečali v Istri, na opusteli obali.

Toda, preden karkoli zapišemo o podvodni reševalni službi, bi se veljalo spomniti, da so časi, ko je vojna terjala žrtve le iz vrst oboroženih sil, že zdavnaj za nami. Samo v prvi svetovni vojni so znašale izgube civilnega prebivalstva okoli 500.000 ljudi, četrta sletja pozneje – se pravi v drugi svetovni vojni – je ugasnilo petindvajsetkrat več »civilnih« življenj – 25 milijonov!

A vendar, ko že govorimo o množičnem uničevanju človeških življenj na ta problem, ne bi smeli gledati samo skozi prizmo morebitne vojne. Zato ne, ker nas lahko doletijo naravne ali drugačne nesreče, kot so, denimo, potresi, poplave, požari... In vse to narekuje ustanavljanje in usposabljanje skupin ali enot, ki naj bi pomagali človeku v stiski in reševale njegovo premoženje pred nevšečno nevarnostjo. Zato bi v takih, nenormalnih razmerah, pomagale ne samo posebne skupine, pač pa tudi enote teritorialne obrambe in JLA, kakor tudi humanitarne organizacije in društva.

In ker bo morebitna vojna pustošila ne samo na kopnem – zajela bi namreč naše reke, jezera in morje – so naše enote civilne zaščite v novejšem času okrepljene tudi s podvodnimi reševalci. Zato so se tudi to jesen na morju zbrali potapljači iz vseh krajev naše ožje domovine in na tečaju preverjali in dopolnjevali svoje znanje s področja podvodnega reševanja. Tečaj sta organizirala potapljaška zveza Slovenije in republiški sekretariat za ljudsko obrambo SRS. Seveda so pomoč tečajnikom nudili tudi strokovnjaki naše vojne mornarice. Eden od njih je Belokranjec **Andrej Brodarič**, poklicni vojaški potapljač in človek, ki se že nad dvajset let druži s svetom tišine.

»Naše vaje so v glavnem praktične in videti je, da se fantje izredno trudijo, saj je učni program prilagojen tudi potrebam krajev, v katerih tečajniki živijo. Drugače povedano, učna snov je prilagojena današnjim in jutrišnjim potrebam, denimo, Maribora, Kranja, Velenja, Ljubljane, Kopra...«

Tako je povedal Brodarič in pri tem poudaril, da je s prizadevnostjo svojih varovancev zelo zadovoljen. Zatem je predstavnik republiškega sekretariata za ljudsko obrambo SR Slovenije, **Josip Moretti** pristavil, da so tečaj-

Med nenavadnimi reševalci

Podvodna 94

niki odslužili vojaški rok in so vsi usposobljeni ravnati z orožjem in razstrelivom.

»Občine v Sloveniji,« je dejal Moretti, »vodijo potapljače v svoji evidenci in jih, seveda v primeru potrebe, takoj pokličejo, ker nesreča nikoli ne počiva. Sicer pa so podvodni reševalci močni, zdravi in idejno dobro oboroženi fantje. Vztrajni so pri delu in je malo verjeti, da bi klonili pred to ali ono težavo.«

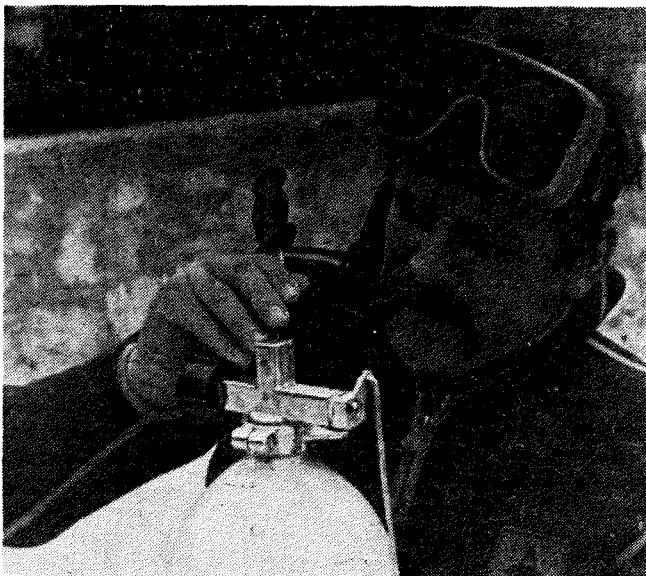
Zato usposabljanje podvodnih reševalcev poteka brez kalupov in kopit, saj je vsak primer podvodnega reševanja po svoje originalen in značilen. Predvsem gre za različno, a vendar načrtno odkrivanje »pogrešanih« pri čemer je podvodna orientacija izrednega pomena. Do izraza prihaja iznajdljivost slehernega potapljača, njegova spretnost in vztrajnost. Potapljaštvo je šport, ki se vklaplja v tokove naše ljudske obrambe in se ukvarja z reševanjem človeških življenj pred nevarnostjo, ki jo prinašajo voda – hudourniki, reke, jezera in morje.

Nič zato, ker v Trbovljah ni morja

Zadnji sobesednik, sinjelas **Milan Turk**, je tu-

Očesu inštruktorja Brodariča prav nič ne uide. V potapljaštvu naključja niso niti najmanj zaželeni.

Potapljač brez zraka je podben ribi na suhem, zato **Milan Turk**, preden se potopi tudi sam preveri svojo jeklenko.

di tečajnik in obenem predsednik društva podvodnih dejavnosti v Trbovljah. Pred dobrimi tremi leti se je to območje ponašalo le z enim potapljačem, kar je bilo premalo. Edini potapljač se je v JLA usposobil za ta »poklic« in je pomagal v Trbovljah zbrati mlade, ki jih podvodni športi zanimajo. Danes klub podvodnih dejavnosti v rudarskem mestecu šteje nad trideset članov.

»Takrat sem se tudi jaz začel potapljati,« obuja spomine Turk in pove, da je že kot otrok pod vodo gledal ribe, sem ter tja dvignil kako školjko ali ujel ribo. Danes je Turk samostojni potapljač.

»Člani našega društva se ne potapljajo samo v primeru vaj,« pripoveduje Turk. »Kot športniki skrbijo za kondicijo, kajti potapljaštvo ni profesionalizem, še manj pa je vir zaslužkarstva. Zato človeka ne moreš prisiliti na, kot temu pravimo, redno vzdrževanje stikov z vodo. Od vsakega posameznika je odvisno, kdaj in koliko bo treniral, kdaj se bo potapljaj. A vendar moram reči, da v tem oziru nimamo večjih težav.«

– In kaj, ko v Trbovljah ni morja?

»Da, Trboveljčani imamo Savo. Sicer pa v morju človek vidi ribe in si ogleduje rastline in favno, medtem ko je potap-

ljanje v Savi vse prej kot prijetno. V tej naši reki je vidljivost enaka ničli, saj je Sava med Zagorjem in Trbovljami takšna kot črna kava. Ko se potopiš in pogledaš kvišku, se ti prikaže gosta gmota in če se znajdeš pol metra pod gladino reke, zabredeš v popolno temo. Maska služi samo zato, da potapljaču zaščiti oči pred umazanijo...«

A kljub takim razmeram so trboveljski potapljači večkrat prisiljeni skočiti tudi v tako Savo, zlasti pa v primerih, ko gre za reševalne akcije. Teh je bilo več, saj se je nemalokrat zgodilo, da avtomobili s ceste zdrsnejo v reko. In seveda takrat najprej poiščejo voznika in sopotnike in šele nato pločevino. Tovrstne nesreče pa se najpogosteje dogajajo v času deževja, ko so ceste spolzke, gladina Save pa visoka.

»V takih primerih Sava naraste tudi do petnajst metrov, njen tok pa postane izredno močen, melje in odnaša vse, kar mu je na poti. In če k temu prištejemo še nevidljivost, je potem potapljač usmerjen le na tipanje. In ko ga deroča reka začne zanašati, si potapljač ne more sam pomagati. Na pomoč mu priskoči skupina ljudi na bregu reke.«

Tako so nedavno tega rešili osebni avto, ki je v bližini Litije zdrsnil v Savo. Skorajda štiri dni so tipali po dnu reke in avto našli 150 metrov od mesta, kjer se je potopil.

– In zadnja uspešna akcija trboveljskih potapljačev – reševalcev?

»V njej smo pomagali človeku. Ko se je namreč pod zapornico pojavila razpoka in je začela uhati pitna voda, je prebivalec Trbovelj zagrozila suša v pipah. Delavci komunalnega podjetja so nas poklicali na pomoč. Odkrili smo razpoko, jo zatesnili in preprečili nadaljnji pobeg vode.«

– Ali kdo finančno podpira trbovelske potapljače? – se je glasilo moje zadnje vprašanje Milanu Turku!

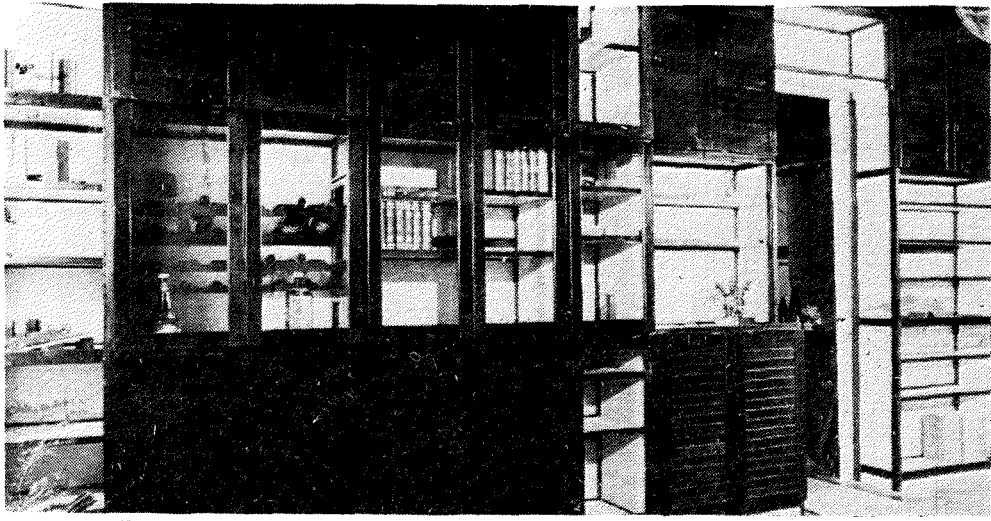
»Najpogosteje si sami pomagamo, čeprav ne bi smeli pozabiti na pomoč štaba civilne zaščite ter naše telesnokulturne skupnosti. Sicer pa so naše usluge predvsem prostovoljne in brezplačne, a kljub temu se nekateri spomnijo in društvu primaknejo kak dinar. Potapljaška oprema je zelo draga... No, pred kratkim smo iz Save potegnili dragocen stroj neke naše gradbene organizacije. Kmalu potem nam je delavski svet tega podjetja nakazal sedem ali osem tisoč novih dinarjev. Ta denar smo uporabili za nakup manjkajoče opreme...«

Tako se je naša pripoved o podvodnih reševalcih začela nekje na Jadranu in končala v Trbovljah. Zgodbo bi lahko končali v kateremkoli drugem mestu v naši ožji domovini.

Tekst in slike
J. Brane

Skupna podvodna akcija.

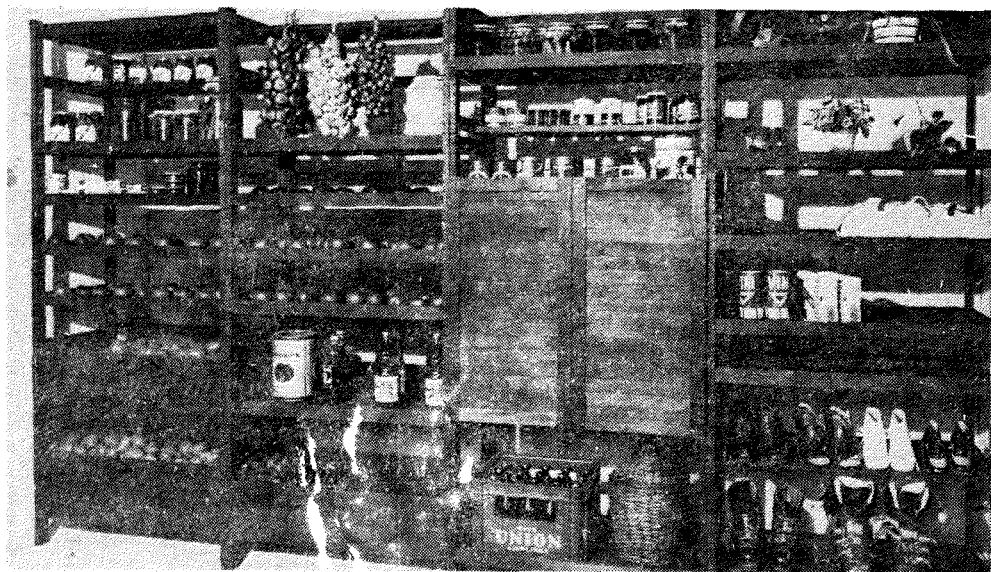

»HOJA« predelava lesa
Ljubljana, Langusova 8
tel. 62-671, 62-695
telex 31-150 yu hoja

HOPO – dobitnik
ljublanskega »ZMAJA« in
drugih priznanj!

Edinstveni sistem pohištva vam omogoča popolno kreiranje prostora po vaših željah. Z neomejenim številom kombinacij elementov iz naravnega bukovega lesa v naravni in barvni izvedbi, lahko stanovanje opremiti od kleti do dnevne sobe in kuhinje. Lüksuzna izvedba sistema je primerna za opremo stanovanjskih prostorov, cenejša – hobi izvedenka pa za opremo kletnih prostorov, garaž, delavnic, hobi sob ipd.

SOBNI HOPO PROGRAM IN HOBI – HOPO PROGRAM DOBITE V TRGOVINAH SLOVENIJE, LESNE IN METALKE

inštalacije

ŠKOFJA LOKA

tel. 60-581,60-582

PROJEKTIRANJE IN MONTAŽA:

elektroinštalacij
vodovodnih inštalacij
ogrevalne naprave
inštalacij za prezračevanje

SE PRIPOROČAMO

LESNA IN POHIŠTVENA INDUSTRIJA IDRIJA
N. SOL. O, SPODNJA IDRIJA, JUGOSLAVIJA

TELEFON: (065) 76-010, 76-011, 76-031, 76-042

Preden se odločite za nakup pohištva vas vabimo, da obiščete naš razstavno-prodajni salon, kjer vam nudimo veliko izbiro sobnega pohištva, predvsem garnitur za opremo spalnic in mladinskih sob.

Salon pohištva, ki je v Sp. Idriji odprt vsak dan od 6^h–14^h, razen nedelje, ob sredah tudi popoldan do 18^h.

Brezplačna dostava in montaža na domu.

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6–7 po MOSH-ovi lestvici
300–400 kp/cm²
upijanje vode
1–3%

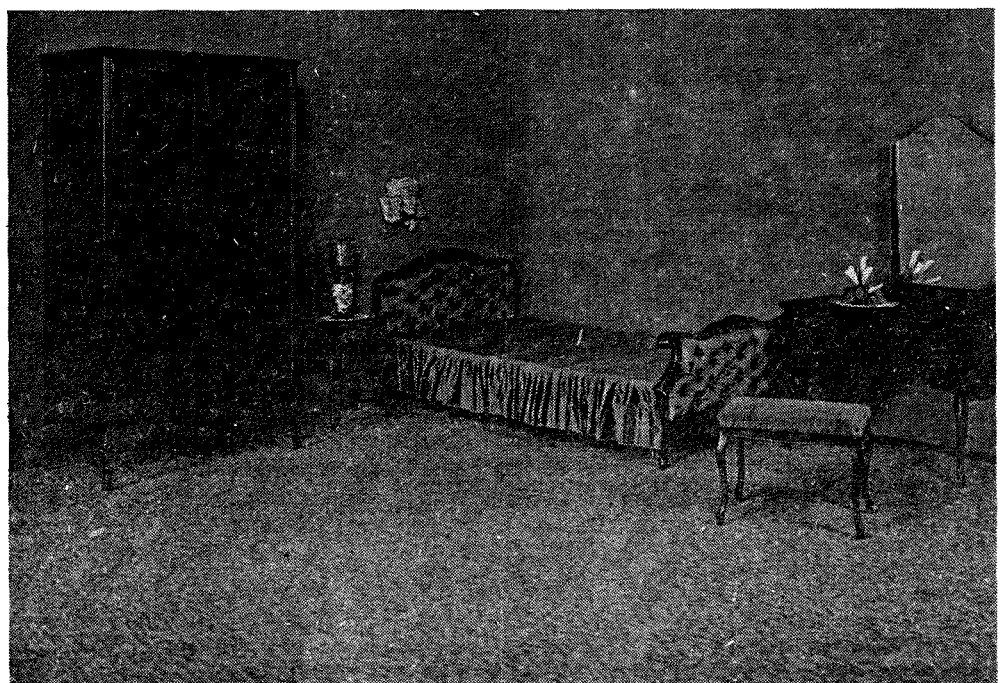
ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nederseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

200 × 200 × 10 in 100 × 200 × 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:

Dimenzije:

Predstavljamo vam naš proizvodni program in vas vabimo v našo trgovino v Straži

PROIZVAJAMO:
stilno pohištvo
moderno pohištvo
gugalnike
akrilne plošče NOVOGLAS
elemente za gradbeništvo

svetlobne kupole in trakove
najsodobnejšo opremo za kopalnice
žagan les
vezane plošče
industrijska nihalna vrata
plastificirane predale

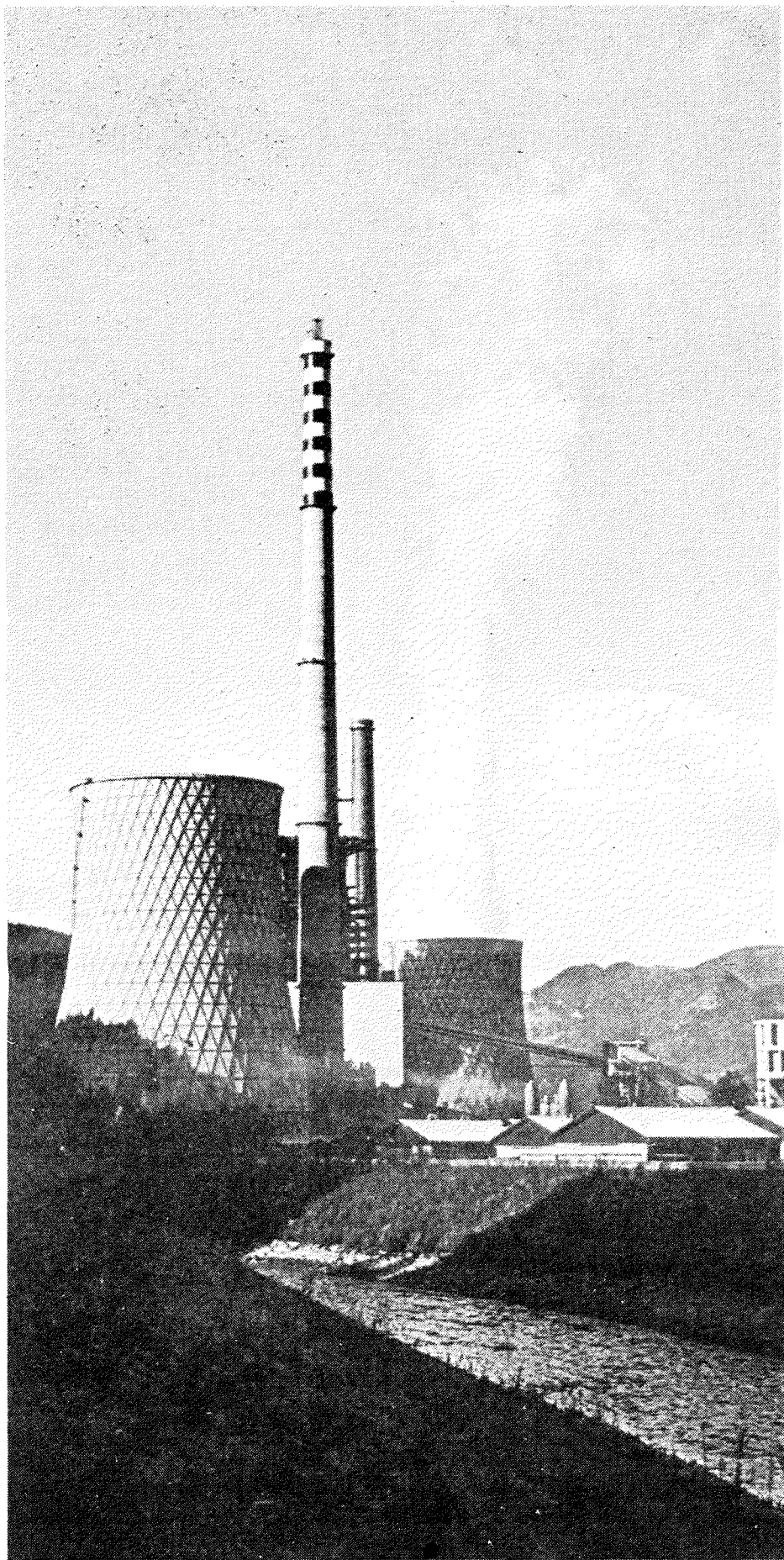
novoles

lesni kombinat Novo mesto,
Straža, n. sol. o.

telefon 068/84 530 - telex 33726 yu novles

TOZD BLAGOVNI PROMET

TERMOELEKTRARNE ŠOŠTANJ n. sol. o. ŠOŠTANJ

Termoelektrarna Šoštanj je največji elektroenergetski objekt v Sloveniji. S svojo skupno instalirano močjo 745.000 kW ter letno proizvodnjo 4,0 milijardami kWh krije nad 50% potreb po električni energiji SRS.

Termoelektrarna je vključena v jugoslovanski elektroenergetski sistem preko 110 kV, 220 kV in 380 kV prenosnega omrežja.

Za svojo proizvodnjo porabi letno 4,4 milijona ton velenjskega lignita, kalorične vrednosti 2300 kcal/h.

Termoelektrarna Šoštanj je organizacijsko povezana v Rudarsko-elektroenergetski kombinat Velenje, v SOZD Združenih elektrogospodarskih podjetij Slovenije in v Skupnost jugoslovanskega elektrogospodarstva.

Gradnja termoelektrarne je potekala od I. faze v letu 1956 do IV. faze v letu 1977, s čemer bo objekt dokončno dograjen.

Delovni kolektiv, ki šteje 600 delavcev, upravlja termoelektrarno kot družbeno lastnino potom svojih samoupravnih organov.

Kolektiv Termoelektrarne Šoštanj se zaveda odgovornosti napram družbi in si prizadeva z upravljanjem teh naprav doseči čimvečjo proizvodnjo in obratovalno pripravljenost, za kar ga je odlikoval predsednik Tito z Redom dela z rdečo zastavo.

TEHNIČNI PODATKI

Faza	Instalirana moč	Kotel	Hladil. stolp	Dimnik	Lastna raba	Leto izgradnje
TEŠ I	60 MW (2 × 30)	2 × 125 t/h Sulzer	13.000 m ³ /h	100 m	6 MW	1956
TEŠ II	75 MW	2 × 140 t/h Sulzer	13.000 m ³ /h		7 MW	1960
TEŠ III	275 MW	860 t/h Babcock	38.000 m ³ /h	150 m	22 MW	1972
TEŠ IV	335 MW	1005 t/h Sulzer	32.000 m ³ /h	230 m	30 MW	1977
Skupaj 745 MW						

ELEKTROTEHNIŠKO PODJETJE KRANJ p. o.

KOROŠKA c. 53 c p. p. 108

projektira
proizvaja
instalira
prodaja
servisira

Projektira in instalira vsa elektromontažna dela jakega in šibkega toka

Izdeluje el. razdelilce serijsko in po naročilu, opremlja obdelovalne in druge naprave

Prodaja elektrotehnični material na debelo in drobno

Servisira izdelke priznanih firm: Iskra, Tiki, Ei, Riz, Candy, Elind, Čajavec, Grunding, Fein in Ransburg

obrniki

ŠKOFJA LOKA,
BLAŽEVA UL. 3

IZDELUJE – MONTIRA

- mizarska dela
- steklar-ska dela
- keramika
- parket
- plastični podi
- maloprodaja in
- kooperacija z obrtniki

PO DOMOVINI IN TUJINI

S KOMPASOM

ZA DAN REPUBLIKE

1. Medulin, Hotel »Belvedere«	6 dni	28/11	1.450 din
2. Mali Lošinj, Sunčana uvala	5 dni	29/11	1.260 din
3. Dunaj-Praga	4 dni	29/11	2.500 din
4. Budimpešta	4 dni	29/11	1.900 din
5. Avstrija-Švica-Italija	5 dni	29/11	3.500 din
6. Rim	5 dni	29/11	2.310 din
7. Azurna obala	5 dni	29/11	3.200 din
8. Klasična Grčija	8 dni	27/11	5.200 din
9. Carigrad	4 dni	28/11	3.540 din
10. Amsterdam	4 dni	29/11	3.950 din
11. London-Oxford-Windsor-Stradford/A.	5 dni	28/11	4.150 din
12. London	3 dni	26/11, 1/12	2.900 din
13. London-Windsor	4 dni	28/11	3.260 din
14. Edinburgh-London	4 dni	28/11	4.950 din
15. Paris	6 dni	26/11	4.900 din
16. Paris	3 dni	24/11	3.000 din
17. Lisbona	3 dni	29/11	3.900 din
18. Indija-Tajska-Japonska-Filipini	17 dni	18/11	29.450 din
18. Smučanje v Stubajski dolini	6 dni	28/11	3.000 din
19. Smučanje v dolini Senales	8 dni	26/11	4.350 din
20. New York	8 dni	27/11	10.800 din

Poslovalnica Ljubljana DT

30-LETNICA ELEKTRO INŠTITUT »MILAN VIDMAR«

INŠTITUT ZA ELEKTRIŠKO GOSPODARSTVO IN ELEKTROINDUSTRIJO
L J U B L J A N A

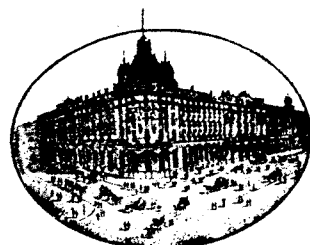

emona hoteli

GRAND
HOTEL UNION

o. sub. o.

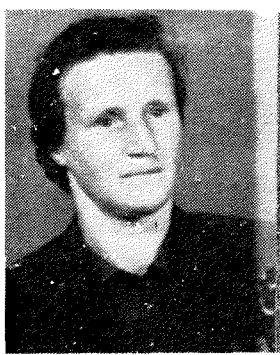
61 000 Ljubljana, Miklošičeva 1, Jugoslavija
Telefon: (061) 24-507 Telex: 31-295 YU Union

Rudi Krkoč-Slovan

Avgusta je minilo leto dni odkar je umrl Rudi Krkoč-Slovan. Rodil se je v vasi Gojačevo na Vipavskem leta 1920. v NOB se je vključil leta 1943, ko je pobegnil iz italijanske vojske ter postal borec 19. brigade Srečko Kosovel. Bil je večkrat odlikovan.

Marija Peternelj

Od Marije Peternelj smo se poslovili maja letos v Apačah. Rodila se je leta 1903 v Čabračah nad Škofjo Loko. Z NOB je sodelovala od leta 1942. Vse svoje življenje je bila skromna in delavna, tudi svoje otroke je vzgojila v socialističnem duhu.

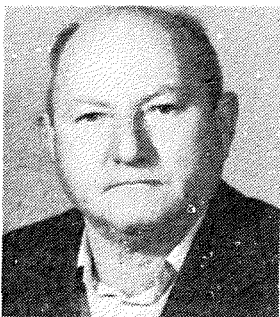
Julij Galičič

Mnogo prezgodaj je umrl Julij Galičič. Rodil se je pred 63 leti v Fužinah nad Škofjo Loko. Bil je borec Žirovske čete od leta 1942. Leta 1943 so ga ujeli in odpeljali v Begunje ter naprej v Dachau, kjer je bil do osvoboditve. Bil je odlikovan. Pokopali smo ga na pokopališču v Apačah.

Edvard Zgonc

Na ljubljanskih Žalah smo pokopali Edvarda Zgonca, rojenega leta 1904 v vasi Sekiršče pri Robu na Dolenjskem. Bil je naprednega duha, zato se je že na začetku okupacije vključil v delo OF na terenu do vstopa v NOB. Bil je borec 9. udarne brigade. Za svoje delo je bil dvakrat oblikovan.

Vili Glažar

Na pokopališču v Zalcu smo pokopali Vilija Glažarja. Za delo OF se je opredelil že leta 1942, ter spomladi leta 1944 odšel med partizane. Bil je borec Kamniško-zasavskega odreda. Za svoje delo je bil dvakrat odlikovan.

Vinko Šenk

Maja letos je umrl Vinko Šenk iz Podkorena v starosti 72 let. Sodeloval je z NOB in bil odlikovan z medaljo zasluge za narod. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Tone Trontelj

Pred kratkim smo se poslovili od Toneta Trontelja. Rodil se je leta 1923 v Gatini pri Grosupljem. Leta 1941 je začel zbirati orožje in leta 1942 se je priključil borcem. Bil je v VDV enoti, bojeval pa se je tudi v drugih partizanskih enotah.

Miha Lorber

Na pokopališču Barbara v Prevaljah smo pokopali Mihaela Lorberja, ki se je rodil pred 78 leti. Že v jeseni leta 1942 se je vključil v NOG v Topli pri Črni. Tudi po osvoboditvi je ostal v državni službi.

Jože Kmet

Na pokopališču v Drganjih selih smo pokopali Jožeta Kmeta, starega 66 let. Leta 1942 je odšel med partizane v Kočevski Rog. Postal je mitraljezec. Po roški ofenzivi je postal borec Gubčeve brigade. Za hrabrost je prejel več odlikovanj.

Franc Rupnik-Lovc

Umrl je Franc Rupnik-Lovc nosilec partizanske spomenice 1941. V partizansko vojsko se je vključil leta 1941 in bil v enotah 9. korpusa. Z vsemi častmi smo ga pokopali na pokopališču v Gorenjem Logatcu.

Lojze Stariha

Na pokopališču v Vojni vasi smo konec julija pokopali Lojzeta Stariha. Okupacija Jugoslavije ga je našla pripravljenega za borbo proti okupatorju. Leta 1942 se je aktivno vključil v osvobodilno gibanje, v katerem je delal vse do konca vojne. Opravljal je razne politične dolžnosti v naših partizanskih enotah, ter postal invalid. V komunistično partijo je bil sprejet leta 1943. Za svoje delo je prejel več odlikovanj, med njimi tudi odlikovanje predsednika Tita.

Ilegalna tehnika na Gočah

Gornja Vipavska dolina je dobila prve stike z OF poleti 1941. leta.

Tovariša Lemuta je kot predvojnega komunista in domačina poslal CK KPS na politično delo na Primorsko. Delovati je začel v gornji Vipavski dolini. Prve zaupnike za OF je pridobil takoj po svojem prihodu konec leta 1941 in v prvi polovici pa je že postavil več terenskih odborov OF.

Literatura in propagandni material je tedaj prihajal na Primorsko čez staro državno mejo. Prenašanje pa je bilo zelo otežkočeno in propagandni material je prihajal z zamudo. To je sililo, da se postavi ciklostilno tehniko za razmnoževanje in tiskanje pomembnih člankov in letakov. Tovariš Lemut je imel v Postojni sodelavca Viktorja Hajno, ki je bil v tiskarski tehniki iznajdljiv, zato mu je Lemut poveril nalogo, naj organizira ciklostilno tehniko. Zadolžil ga je med drugim, naj se poveže z zaupniki ljudmi v Podragi. Hajna je imel tam dobrega znanca Antona Semenica-Medveda. Ta ga je seznanil še z drugimi vaščani: Francem Lavrenčičem-Grenkim, Francem Hribom-Grčo in še nekaterimi. Z njimi se je Hajna dogovoril za postavitev tehnike. Treba je bilo pripraviti primeren prostor, dobiti ciklostilni stroj in naučiti ljudi z njim ravhati. To je bilo naporno in dolgotrajno. Ob tem so se pojavile mnoge nepredvidene težave in ovire tako, da je tehnika začela z delom šele konec leta 1942. Bila je ena prvih ilegalnih tehnik OF na Primorskem. Za vodjo je bil imenovan partizan Jovo, pomagali pa so mu vaščani iz Podrage: Grenki, Medved in še nekateri. Tehnika je delovala v urejenem bunkerju v kleti Lojzke Bratož-Tanje do konca decembra 1942, ko so Italijani napadli skupino partizanskih kurirjev, kateri so taborili v bližini vasi. Takoj za tem so v Podragi aretirali večino moških. Organizatorji so vedeli, da je zdaj tehnika v nevarnosti, zato je bilo treba poiskati varnejši kraj in se končno odločili za Goče. Vas ima ugodno geografsko lego, stoji na griču, ima ozke ulice, je gosto naseljena, predvsem pa so bili vaščani enotni in odločno protifašistično usmerjeni. V zapuščenem Benčinovem poslopju so uredili bunker in vanj vselili tehniko. Tako se je propagandno delo nadaljevalo. Letaki so se tiskali v precejšnji nakladi. Mladina jih je ilegalno raznašala po vaseh, po Ajdovščini, Vipavi. To je naše ljudi bodrilo in opogumljalo, prav tako pa hudo jezilo in plašilo fašistično oblast. Fašisti so skušali po svojih zaupnikih zvedeti kje se tiska propagandni material. Na ušesa jim je prišlo, da je tiskarna v bližini Vipave. Kot povsod so tudi Vipavci dobro poznali fašistične zaupnike, zato so bili pred njimi zelo previdni. Toda zgodilo se je nepričakovano. Iz partizanske čete je pobegnil partizan Črni Martin. Martin Kerševan se je vključil v partizanske vrste že leta 1941 na Gorenjskem, kjer je živel kot primorski emigrant. Doma je bil iz Bukovice pri Gorici. Vipavci so ga imenovali Črni Martin, ker je imel bujne črne lase in močne črne obrvi. Bil je visok, krepak mladenič. Že pred prihodom na Primorsko je imel položajni čin komandirja čete in pomočnika komandanta bataljona. Tako partizani kot civilisti so mu zaupali, zato je poznal ljudi in družine, ki so podpirale partizane in aktivno sodelovale z OF. Vedel je tudi za aktivnost Benčinove družine. Kmalu po pobegu iz partizanske edinice se je javil karabinjerem v Vipavi in začel izdajati. Na Goče je pripeljal fašiste, med katerimi so bili tudi kvesturini iz Trsta z zloglasnim Colottijem na čelu. Ustavili so se pri Benčinovih. Doma so dobili gospodarja Ivana in zahtevali, da povedo, kje je tiskarna. Ker Benčinovi niso hoteli povedati oziroma izdati, so jih pretepali in hudo mučili. Gospodinjo so pokrili z gnojnim košem in grozili, da ji bodo ustrelili moža in hčer, če ne bo povedala, kje je tiskarna. Uprizorili so streljanje moža. Ker še ni hotela priznati, so jo s ponovnim rafalom hoteli prepričati, da so ji ustrelili še hčer. Ostala je trdna, zato so ji grozili da je zdaj ona na vrsti. Med tem so sistematično preiskali poslopje in odkrili bunker v katerem je bila tehnika. K sreči v bunkerju tedaj ni bilo ljudi. Fašisti so dobili le stroj za tiskarski material.

Tako se je končala prva ilegalna tehnika vipavskega okrožnega odbora OF, ki je širila tiskano propagando od novembra 1942 do začetka marca 1943.

Benčinove so v tržaških zaporih zasliševali in mučili, da bi povedali kdo in kje so organizatorji OF. Posebno sodišče za zaščito države jih je v Rimu obsodilo na dolgoletne zaporne kazni.

Podobne Benčinovi so bile tudi druge družine na Gočah, zato je dobro leto po propadu prve ilegalne tehnike bila že druga pri Uduhnihi. To družino so doletele še hujše grozote.

Samo ob takih družinah so lahko nastajale ilegalne tehnike v času, ko je bil fašizem še pri polnih močeh, samo ob takih pripravljenost za sodelovanje ni popustila kljub ustrahovanju in žrtvam. Zato bi morali o takih družinah in o takih vaseh pisati, nikakor bi jih ne smeli pustiti v pozabi.

O usodi ilegalne tiskarne okrožnega odbora OF sta mi pripovedovala tovariš Srečko Čebzon-Zdravko in svakinja Ivana Benčina tovarišica Hermina, ki je aktivno delovala v terenskem odboru OF za vas Goče.

Feliks Hladnik

Borcem Zapadno-dolenjskega odreda

Že v prvih pogovorih o zbiranju in obdelavi gradiva iz zgodovine Zapadno-dolenjskega odreda, je stalni odbor odreda ugotovil, da obstajajo pogoji za začetek pisanja monografije te partizanske enote in je zato dal akciji spodbudo in potrebno pomoč.

V zvezi s slednjim nas zanimajo naslednja vprašanja:
1. Po veliki italijanski ofenzivi poleti 1942 je bil ZDO obnovljen, najprej je bil sestavljen iz štirih čet (verjetno do okrog 28. septembra 1942)...

VPRAŠANJE: kdo so bili komandirji, kdo politični komisarji, kdo vodniki in kdo politdelegati v posameznih četah oziroma vodih?

2. Zatem so bile čete preurejene v tri bataljone. Doslej zbrani podatki se ujemajo v imenih komandantov in političnih komisarjev ter ostalih članov štabov prvega in tretjega bataljona, medtem ko so o imenu komandanta, političnega komisarja in njegovega namestnika ter nekaterih drugih članih štaba drugega bataljona ZDO, mnenja precej deljena.

VPRAŠANJE: kdo so bili tovariši na omenjenih položajnih funkcijah v štabu drugega bataljona ZDO, ko je ta deloval na območju Globodol-Dobrníč v oktobru in novembru 1942?

3. Vsak od omenjenih treh bataljonov je bil razdeljen v čete in te na vode. Prvi in tretji bataljon sta imela po tri, drugi pa dve četi. Ker se doslej zbrani podatki o tem, kdo je bil komandir, politični komisar, vodnik ali politdelegat v posamezni četi tega ali onega bataljona, med seboj zelo močno razlikujejo, kar velja tudi za že objavljene spise, postavljamo

VPRAŠANJE: kdo so bili komandirji, politični komisarji, vodniki ali politični delegati posameznih čet oziroma vodov v prvem, drugem ali tretjem bataljonu ZDO v času, od oktobra do decembra 1942?

4. Da pridemo do čimbolj popolnega števila borcev posameznih čet in možnosti, da se med seboj povezujemo pri iskanju podatkov o dogodkih in osebah, vsem preživelim borcem ZDO še naslednje

VPRAŠANJE: v katerem bataljonu, četi in vodu si bil – kdo je bil tvoj komandir, politični komisar v četi ali vodnik – in kje se je vaša četa nahajala od oktobra do decembra 1942?

Prav gotovo, da bodo tem vprašanjem sledila občasno še druga, saj želimo na ta način že sproti preveriti veliko dvomljivih ali nasprotujočih si podatkov, priklicati v spomin že marsikaj pozabljenega in sploh skupaj zbirati snov. In še nekaj. Kako prav bi bilo, če bi borci te enote javno v tem glasilu, ali osebno kronistu zastavljali tudi vprašanja, ki se nanašajo na dogajanja z Zapadno-dolenjskim odredom in v njem. Prav gotovo bi že danes lahko odgovorili na vrsto vprašanj.

Vsem, ki bodo kakorkoli in karkoli prispevali k opisu naše enote, se vnaprej iskreno zahvaljujemo. Svoj prispevek naj vsak opremi še s svojim polnim naslovom in pošlje na naslov:

Velimir Kraševce-Igor
58426 Sumartin
otok Brač, kronist

Vabilo

ZZB NOV Zagorje bo Savi vabi krajevne borčevske organizacije, borce ali svojce borcev na področju občine Zagorje oziroma zunaj nje, da nam pomagajo dopolniti podatke za tovarišice in tovariše, ki so padli kot žrtve v narodnoosvobodilnem boju ali bili ustreljeni kot talci, pomrli v taboriščih ali so bili na kak drug način žrtve fašističnega nasilja v drugi svetovni vojni, pa za nje le-teh nimamo.

Pri posameznikih navajamo nekatere podatke, nismo pa prepričani, če so točni.
Podatke prosimo za naslednje:

1. Bobič Dušan, rojen 21. 12. 1890, kraj cestni nadzornik, aretiran 9. 8. 1941 v Zagorju, ustreljen 9. 8. 1941 na cesti Zagorje-Trbovlje-Bevško.
2. Drnovšek Tomaža Antonija, rojena 1899 Ostrfeld, gospodinja, ubita 30. 9. 1944 ob napadu na vlak Podvelka pri Dravogradu.
3. Drnovšek Alojza Alojz
4. Herman Jožeta Ingrid, rojena 1941, SEEnjski rudnik, ubita julija 1942 v Laksenfrüberg Nemčija.
5. Jerin Marija
6. Juvan Franca Franc, rojen 1884, rudar, Kisevec, umrl 29. 4. 1945 v Matchausnu.
7. Kotar Jožeta Jakob, rojen 1860, kmet, Rtiče, deportiran marca 1942, umrl 15. 5. 1943 v taborišču Walschhausen, Hertisen.
8. Očepek Franca Jože, rojen 1917, Nemčija, prodajalec, v zaporu v Trbovljah in Mariboru od 28. 5. 1944, ustreljen 12. 6. 1944.
9. Pobjoljšaj Franca Jože, rojen 1942 v taborišču v Nemčiji, umrl maja 1944 v taborišču Gerlachstein.
10. Potočnik Ivana Neža, stara 80 let, rojena Pilstajn . . .

11. Sešlar Janeza Franc, rojen leta 1914, Sentlambert, kmet, delavec, padel 16. 8. 1944 Velike Bloke
 12. Simončič Valentina Janez, rojen 1909, Čemšenik, kmet. delavec, v NOV od 8. 2. 1944 – padel 21. 1. 1945 v Malem Lipnju, Dolenjska.
 13. Skrinjar Janeza Janez, rojen po poklicu V NOV od 21. 3. 1944, padel aprila 1944 Rakitovec.
 14. Vodišek Franciške Janez, rojen 1906, Jablana, kmet, padel 13. 10. 1944, Cankarjeva brigada Adlešiči Hrvatska.
 15. Vodišek Ivana Ivan, rojen v NOV od 7. 7. 1944
 16. Oven Viktor, rojen cestni nadzornik, za OF od 1941, ustreljen 3. 6. 1942 v Mariboru.
- Prosimo za sledeče podatke:
1. Rojstni podatki: kdaj in kje je rojen,
 2. očetovo ime, kjer ni navedeno,
 3. poklic,
 4. čas, kdaj je pričel sodelovati za OF, kdaj je vstopil v NOV in v katero enoto, kdaj je bil aretiran in kje, v katerih zaporih je bil odnosno v katerih taboriščih,
 5. kdaj in kje je padel in v kateri enoti, kdaj je bil ustreljen in kje, kdaj je v taborišču umrl in v katerem, ali je izgubil življenje ob priliki bombardiranja naselij in podobno.
- Prosimo, da iskane podatke dostavite Zvezi združenj borcev NOV, občinski odbor, Zagorje ob Savi.

Zahvala

V slogi je moč. Tudi s proslavo v Komnu smo to ponovno potrdili.

Za pomoč, sodelovanje in prispevek k uspešnosti praznovanja 35-letnice odločitve o priključitvi Primorske k Jugoslaviji se Vam v imenu občanov krajevne skupnosti Komen iskreno zahvaljujemo.

Predsednik sveta KS
Komen

Še o knjigi »Tebi, moja Dolores«

Knjiga »Tebi, moja Dolores« je izšla v založbi »Četvrti jul« (Beograd, Trg bratstva in jedinstva 9). S tem odgovarjamo vsem, ki so se s vprašanjem, kje je izšla knjiga dr. Saše Božović, obrnili na naše uredništvo.

Zahvala

Potres leta 1976 je marmorno spominsko ploščo padlim borcem v narodnoosvobodilni vojni in žrtvam fašizma na Trgu svobode v Kobaridu popolnoma uničil. Zato se je odbor ZB NOV Kobarid odločil, da postavi novo in še lepšo.

Vlitek nove spominske plošče je že izdelala železarna Jesenice.

Ker pa bodo stroški (izdelava in postavitve plošče) precejšnji, približno 50.000,00 dinarjev – je naš odbor prosil za finančno pomoč vse člane svoje organizacije ter delovne organizacije s tega območja. Prav s to pomočjo in razumevanjem, tako s strani članov borčevske organizacije kot tudi delovnih organizacij, je odboru uspelo zbrati dobršen del finančnih sredstev in z njimi kriti razliko vseh stroškov za postavitve novega spomenika.

Zato se ZB NOV Kobarid ob tej priložnosti še enkrat lepo zahvaljujejo vsem svojim članom, ki so prispevali denarna sredstva, posebno pa se za prejete prispevke zahvaljujemo delovnim organizacijam: tovarni igel »TIK« Kobarid, »Planiki« Kobarid, Lovski družini Kobarid, »Alpkomercu« Tolmin, SGG Tolmin in tovarni pletilnih izdelkov »Kuk«, Kobarid.

ZB NOV Kobarid

Čestitke partizanski materi

Vsako leto 24. septembra praznujejo krajani Frama pri Mariboru svoj krajevni praznik – kot spomin na požig partizanske vasice Planice.

Letošnje praznovanje je bilo še slovesnejše, ker so se ga udeležili borci 13. udarne brigade Mirka Bračiča, katerega ime nosi tukajšnja šola. Dne 23. julija 1944 je drugi bataljon te brigade uničil sovražnikovo postojanko. Hvaležni prebivalci Frama so jim za to postavili lepo spominsko obeležje. V Framu živi tudi partizanska mati Alojzija Čurič, ki je s svojimi sedeminosemdesetimi leti ena najstarejših občank tega kraja. Med narodnoosvobodilnim bojem je izgubila sina – kurirja Jožeta, katerega ime je vklesano

na lepem spomeniku padlim borcem Frama. Alojzija je zelo vesela obiska nekdanjih kurirjev kurirske postaje, ki je bila na tem področju. In kurirji so ji še danes hvaležni za vse, kar jim je nudila v hudih vojnih časih. Zato ji nekdanji kurirji čestitajo k minulemu življenjskemu jubileju in ji želijo še krepkega zdravja.

Ivan Pek
Prvomajska 9a
p. Maribor

Pozdravno pismo naslovljeno na ZZB NOV Slovenije

Ob 35. obletnici sklepa AVNOJ o priključitvi Slovenskega primorja k Jugoslaviji, 35. obletnici I. kongresa SPZZ in 30. obletnici začetka gradnje našega mesta, smo se članice ZZB NOV mesta Nova Gorica in članice Inicijativnega odbora naprednih žensk za Goriško (Italija) zbrale na tovariškem srečanju z namenom, da se pridružimo praznovanjem letošnjih pomembnih obletnic.

Z velikim zanimanjem smo spremljale delo X. kongresa ZSMS in VIII. kongresa ZZB NOV Jugoslavije, ki sta pravkar končala z delom. Sklepi teh kongresov so pomembni tudi za naše nadaljnje delo. Titova misel: »Nikoli nisem mislil, da mora breme revolucije nositi ena sama generacija,« je tudi naša misel. Zavedamo se, da moramo svoje izkušnje in znanje posredovati mlajšim generacijam.

Ni slučaj, da smo se zbrali prav danes na tem srečanju. Poleg omenjenih kongresov se prav te dni pripravlja tudi kongres ZSS, ki bo obravnaval še nerešena vprašanja delavk v združenem delu, za kar se še posebno pripravljamo.

Zbrale smo se tudi zato, da obsodimo krivično ravnanje nazadnjaških sil na Tržaškem. Predvsem obsojamo oskrnjanje spomenikov žrtvam NOB in odrekanje zakonitih pravic pripadnikom našega naroda.

Republiškem Svetu za družbenoekonomski in politični položaj žensk želimo, da bi nadaljeval z delom, ki smo ga slovenske ženske zasnovale v času NOB in v povojnih letih. Pri dograjevanju naše socialistične družbe in za srečo vseh ljudi želimo vsem slovenskim ženskam uspešno delo.

Tovariško pozdravljamo!

Nova Gorica, 20. 10. 1978

Članice ZZB NOV Nova Gorica
Članice IO naprednih žensk za Goriško

Poizvedba

Nekdo mi je dal TV 15, ki je izšel 10. avgusta, in me opozoril na poizvedbo o Florjanu Kakerju iz Gornjega grada. Piše, da se je za njim po letu 1944, ko je bil v zbirni bazi za 5. prekomorsko brigado, izgnila vsaka sled. Tudi mi domači nič ne vemo o njem, pa še nedno mislimo, da je živ. Če bo kdo kaj vedel o njem ali če ste morda medtem na uredništvu že dobili kakšno sporočilo, nam, prosim, sporočite na naslov: **Franciška Kaker, Florjan 6, p. Gornji grad.**

IZID ŽREBANJA ZA NAGRADNO KRIŽANKO ŠT. 166 »ALPINA«

Za nagradno križanko štev. 166 smo dobili 176 rešitev. Za dobitnika dveh keramičnih vaz – obe sta unikat, je žreb izbral:

ELZA GROZNIK, Rozmanova 6/III, Ljubljana 61000
VUK VIKTOR, Prvomajska 4, Litija 61270

Srečnima nagrajencema čestitamo, ostalim pa želimo drugič več sreče!

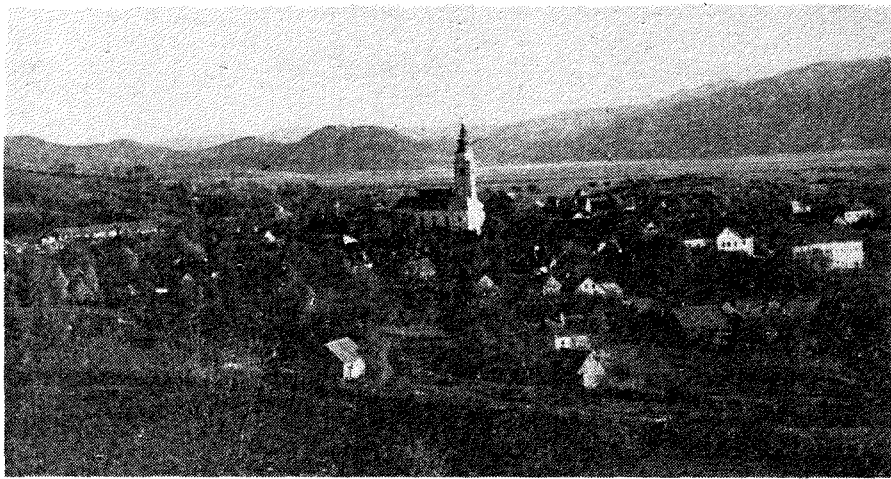
REŠITEV:

VODOROAVNO: LB, Žiri, arestant, rentacar, trakt, ta, idealist, Rodopi, LS, saje, sla, patetika, osa, la, er, Tkon, noj, LO, srd, Andreja, patina, Oona, krakatit, SV, Aru, Aka, Tibet, jata, acetat, okis, sanatorij, Ant, škornji, Asa, EK, rida, opomin, sanica

Anton Kebe

1

Cerknica v prvih dneh po kapitulaciji Italije

Cerknica pred vojno

Cerknica v prvih dneh po kapitulaciji Italije Kratek pogled v preteklost

Cerknica je bila v preteklosti poznana po hudih strankarskih prepirih med liberalci in klerikalci, pozneje pa med strankama JNS in JRZ. Ob njih je nastopala še peščica levo usmerjenih ljudi, ki so kazali na socialne krivice in imeli v svojem programu zrušenje starega (kapitalističnega) reda in izgradnjo novega. Začeli so z organiziranim delom in nekako v letu 1932 se je oblikovala partijska organizacija (Jože Petrovčič, Jakob Kranjc, Ludvik Lovko in Franc Mele), ki je delovala po direktivah partije. Po znani provokaciji in izdaji v letu 1933 so pozaprlji na Notranjskem nad 30 ljudi in jih obtožili po zakonu o zaščiti države, da delujejo za cilje komunizma. Triindvajset so jih nato obsodili na zaporne kazni, med njimi vse cerkniške komuniste. Po izpustu iz zapora organizirano niso več nastopali. Celica je zamrla, a ideje so živele naprej.

V letih španske državljanske vojne so se v Cerknici lomila kopja naprednjakov in nazadnjakov. Naprednjaki (zlasti levi del) so se zgražali nad intervencijo kontrarevolucionarjev, nazadnjaki, s kaplanom Antonom Kovačičem, pa so bruhali iz sebe peklenške besede in jih namenili brezbožnemu komunizmu. S postavitvijo evharističnih križev po vrhovih, je potem nastala proti komunizmu prava križarska vojna, ki se ni podela vse do zloma stare jugoslovanske države.

Propad kraljevine Jugoslavije je na meji z Italijo najbolj osmešil bivšo vladavino in izdajo v vrstah vojske. Rupnikova linija, ki je tukaj potekala, je bila bojno popolnoma onemogočena, saj so jo zasedali vojaki čisto brez poveljstva, brez orožja in brez municije. Med zaboji streliva je bilo najti še celo manevrske nabojke. Ponekod so posedali vojaki brez streliva, drugje je bilo orožje in strelivo, ni pa bilo vojakov. Vseposod je bila sabotaža. Zaradi takega stanja »naše« vojske so imeli Italijani malo dela. Brez odpora so vkorakali v kraje ob meji. Manjši odpor je dajala edino skupina graničarjev na loškem hribu, kjer so ji pomagali s puško v roki nekateri cerkniški mladinci. Le-ti so še pred napadom na Jugoslavijo organizirali sanitetno enoto, ki se je zabarikadirala v kletnih prostorih sodišča, edinega dvonadstropnega poslopja v Cerknici. Nekateri izmed njih so pozneje postali prvi člani partijske celice in skojevske organizacije.

S tako nečastnim porazom svoje države se Cerknica ni mogla sprijazniti. Zlasti mladina, ki je vseposod kazala nezadovoljstvo in odpor proti italijanski zasedbeni vojski. Kaj kmalu pa je prešla v organiziran odpor. Že v mesecu maju 1941 je bila v Cerknici oblikovana partijska organizacija (sekretar Alojz Ule), mesec dni kasneje pa je bil ustanovljen Okrožni komite KPS za Notranjsko, s sekretarjem Ivanom Novakom-Očkom na čelu. Kmalu zatem je bil v Cerknici ustanovljen odbor OF, z mladinsko in z žensko organizacijo.

Nadaljevanje prihodnjič

Italijanska vojska na prehodu potoka Cerkniščica ob porušenem mostu v aprilu leta 1941

Ostali so zvesti idejam partije in OF

Dolomitski partizani v letih 1941 in 1942 v vaščanih tam okoli niso imeli mnogo pomoči, razen pri Korenčanovih in pri Tumletovih v Žiberšah. Ti dve kmetiji, ti domačini so z vsem srcem sodelovali z NOG, saj je bil France Popit sekretar OF na tamkajšnjem terenu, Jože Popit, po domače Tumletov, pa je že zgodaj spomladi stopil v Dolomitski odred in v njihovih hišah so se že od zime 1941 sestajali aktivisti in partizani.

Kljub velikim uspehom, ki sta jih partija in OF dosegli v prvem obdobju svojega delovanja, zahvaljujoč predvsem pravilni narodnoosvobodilni politiki ZK Slovenije in OF, pa so se pojavili izdajalci. Prve žrtve so bili pogosto partizani, politični delavci na terenu, saj je bilo njihovo delo posebno nevarno.

Ena prvih žrtev izdajstva je bil Jože Popit – po domače Tumletov iz Logaških Žiberš.

Tovariš Rudolf HRIBERNIK-SVARUN ta dogodek v knjigi DOLOMITI MED NOB opisuje takole:

Dne 29. avgusta 1942. leta pozno ponoči so Italijani nenadoma napadli skupino partizanov iz 3. čete 2. bataljona Dolomitskega odreda. Skupina se je zadrževala na Korenčanovi kmetiji v Žiberšah. Ta večer je imela skupina štirih partizanov in nekaj terencev sestanek o nadaljnjem delu za NOB. Okoli 23. ure zvečer so Italijani obkolili hišo, kamor jih je pripeljal domači izdajalec iz Hotedršice. Ker jim na njihov poziv nihče ni odprl vrat, so začeli streljati v okna in vrata. Čeprav so bili partizani in aktivisti popolnoma obkoljeni, je France Popit vrgel skozi okno bombo, nato skočil skozenj, pri tem pa potegnil za seboj še sestrčno Slavko Popit ter se preko sadnega vrta prebil v bližnji gozd.

Tako se je prebil, čeprav ranjen, tudi komisar tov. Brkin-Dragomir Benčič, narodni heroj. V hiši pa sta ostala partizan Pagat-Janez Korenč in domači sin Jože-Jože Popit iz Žiberš.

Možnosti za rešitev so bile vedno manjše. Računala sta, da bodo Italijani in belogardisti hišo zažgali, zato sta se splazila v dimnik, misleč, da bosta tam najdlje zdržala, po-

sebnost še, ker bosta skozi dimnik lahko prišla do zunanega zraka.

Italijani so temeljito pregledali hišo, vendar v dimnik ni pogledal nihče. Pobrali in izropali so vse. Hišo so zažgali.

Tov. Pagat se je iz dimnika spustil v krušno peč. Od tam je planil na dvorišče in bil je prepričan, da ga bodo pokosile sovražne krogle. Italijani

tarskih Žiberš. Oče Tumle je imel dostop in je tudi vedel za sleherno taborišče partizanov in jih, skupaj z ženo Terezijo in otroci, oskrboval z živim in novicami.

Pagat mu je povedal, kaj se je zgodilo in očeta je takoj zaskrbelo, da je sin Jože nesrečno končal v goreči hiši. Ko se je ogenj pomiril, je pod ostanki stropa in stropnih

in belogardisti, ko so hišo in ostale prostore zažgali, so se umaknili in tako ni mogel verjeti, da je ostal živ.

Tumletov Jože je potem zlezal iz dimnika. Toda iz hiše ni mogel več. Ognjeni zubli so mu to preprečili. Umaknil se je v klet, misleč, da bodo zidovi vzdržali. Vendar so Jožeta živega spekli, živega pokopali.

Ko je Pagat srečno ušel ognju in Italijanom, se je skrnil v bližnjem gozdu. Kmalu je zagledal patroljo iz svoje čete in v njej Jožetovega očeta – Tumleta, ki je bil eden prvih aktivistov Osvobodilne fronte na terenu Logaških, Hotedrških in Rov-

tramov zagledal povsem ožgano truplo. Po rokah, nogah in po koščkih obleke je spoznal svojega sina. Ni jokál, ni trepetal, bolečino je skrival kot že prej mnogokrat. Težko mu je bilo, težko domačim, težko partizanom.

Korenčkovi in Tumletovi so bili internirani.

Gonars, Renicci in otok uničenja – Rab, so bili delo izdajalcev.

Toda klonili niso. Ostali so zvesti idejam partije in OF takrat, ostali so zvesti idejam tudi danes.

Foto: Marjan CIGLIČ
Tekst: Roman STANA
Uporaba: DOLOMITI v NOB
Rudolf HRIBERNIK-Svarun

Zaradi tehničnih težav tokrat ne moremo objaviti rubrike STO ŠOL, STO JUNAKOV

MARIJA KURE, tretji razred
Osnovna šola »Janko Glazer«, Ruše

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POC

Neretva – kri našega bratstva

Milan Lah, generalmajor v pokoju

Neretva februarja 1943? Takrat sem bil načelnik štaba 7. krajiške brigade. Z borci te enote sem preživel skoraj sedem mesecev – tudi boje na Sutjski. Na to območje sem prišel v začetku decembra leta 1942; glavno partizansko poveljstvo Slovenije me je poslalo v Bihač, v vrhovni štab. Bilo je to prav na pragu četrte ofenzive, v katere drugi polovici se je moral vrhovni štab številčno precej skrajšati. Takrat so me imenovali za načelnika štaba 7. krajiške brigade.

Kadar se spomnim na to obdobje moje partizanske poti, vidim pred seboj najbolj krvavo vojskovanje, boje za pridobitev na času, boje na vse ali nič. Le kdo bi lahko naštel vse primere nepozabnega junaštva posameznikov in enot! Značilnost takojšnjega vojskovanja pa je bila tudi v tem, da smo včasih čez dan odstopali svoje položaje, v nočnih protinapadih pa zopet zavzeli. To je zahtevalo ogromno naporov, toda tudi sovražnik je moral biti v stalni pripravljenosti.

Med prehodom čez Neretvo je bila naša brigada v zaščitnici. Skrbeti smo morali, da so se za ranjenici lahko umaknile tudi operativne enote. Predvsem je bilo pomembno, da smo preprečili prodor nemških tankovskih enot v to kotlino. Seveda je bil tisti del doline Rame precej drugačen, kot je danes, ko jo je v marsičem spremenila gradnja nove ceste in elektrarne. Preko reke Rame so se stegovali leseni mostovi, ki smo jih seveda morali, da bi zavirali prihod tankov, porušiti.

Sprašujete me, kako danes gledam na to veliko epopejo naše požrtvovalnosti ob reševanju ranjencev čez reko Nertvo; šlo je prav gotovo predvsem za junaštvo, za dobršno mero vojaške iznajdljivosti pa tudi sreče. Šlo je za zelo uspešno ukano, s katero si je tovariš Tito, to si je lahko predstavljati, naložil silno odgovornost. Ampak

ukana je uspeła, ranjenci so bili rešeni. Vrhovna nemška komanda je bila matirana. Toda na drugi strani Neretve so bili četniki. Zavzeli so idealne položaje na levem bregu reke. Poleg samega prehoda reke, ki sicer sodi v taktiki vojskovanja med

najtežje naloge, so bili četniki samo še dodatno gorje. Zdi se, da pri tem ni pravih besed, s katerimi bi človek lahko opisal izjemno hrabrost Opačica in njegovih borcev, ki so na drugi strani reke odprli prehod. Njihov odločni napad je do skrajnosti zmedel četnike, ki so si prestrašeni, kot je rekel tovariš Tito na slovesnosti v Jablanici, zaradi strahu pred partizani brili brade.

Da, tudi za prebivalstvo tega območja so bili to strašni trenutki. Tod so v veliki meri naseljeni Muslimani. Njihove žrtve, njihova pomoč našim enotam je bila več kot samo dragocena. Nenavsezadnje je znano zelo dobro delovanje že predvojnih partijskih organizacij recimo v Prozoru, Jablanici, Mostarju... Naše enote bi ne mogle opraviti vseh tistih vojaških nalog, ki so prišle iz vrhovnega štaba, če ne bi bili organizirani narodnoosvobodilni odbori, ki so skrbeli za naše najpotrebnejše stvari. Siti seveda nismo bili pa tudi takolačni ne kot v peti ofenzivi. Mnogo smo si pomagali z zaplenjeno italijansko hrano v Prozoru. Da, tudi orožje smo takrat zaplenili, ki pa smo ga, kot je znano, pred prehodom čez Neretvo pometali v reko, brez mehanizma seveda. Lahkega srca to prav gotovo nismo počeli, da pa je to razumno, smo dobro vedeli. Še težje nam je bilo pri srcih v peti ofenzivi, ko smo morali zapustiti vse težko orožje, ne samo topove.

Res je, največji del pozornosti je bil med partizani vselej namenjen predvsem človeku. Omenil sem, da sem preživel sedem mesecev z borci 7. krajiške brigade. Skoraj bi lahko rekel, da so bili to popolni borci, ofenzivni v napadu in uporni v obrambi. Izredno skromni so bili, kadar je šlo za prehrano, toda vztrajni, junaški, tovariški ... Včasih se je zdelo, da lahko živijo brez počitka, brez spanja, skoraj brez hrane. Predvsem pa so spoštovali človeka, tovariša.

Presneto žal mi je bilo, da se med stotisočglavo množico nisem uspel srečati s preživelimi borci te enote. Da, o slovesnosti v Jablanici govorim. Na prireditvenem prostoru

ni bilo obeležb za posamezne enote. Borci smo se iskali, željno pričakovali objema in stiska rok po dolgih dolгих letih...; to je bila napaka organizatorja. Srečal sem svojega nekdanjega komandanta prvega bataljona Jovico Mediča in ko sva si s solzami v očeh segla v roke je rekel: »Pa Milane moj, gde su naši, gde su naši...?« Tudi to ni bilo prav, da v tisti veliki množici tako rekoč niti nismo videli našega Tita.

Tito? Leta 1942 sem se peljal z njim od Slunja do Bihaća. Prav neprijetno mi je bilo sesti v avto, ker sem bil poln uši. Tito je bil v prvem, jaz pa z Mošo Pijado – čičom Jankom, v drugem. V Bihaću mi je Tito prvič ponudil roko. Spraševal me je to in ono in skupaj sva ostala tudi na večerji. Tudi na zajtrk me je povabil. Spominjam se, da me je spraševal, kako je kaj tovariš Bevc. Tovariš Lola Ribar pa mi je, ko nisem vedel za koga gre, pomagal: »Veš Stari,« je rekel Titu, »oni ga kličejo Kristof!« Kasneje, ko sem zamenjal Vladka Velebita, ki je odšel v Kairo, sem se seveda s tovarišem Titom pogosto srečeval. Bilo je to proti koncu leta 1943.

Jablanica pred nekaj dnevi? Povedati vam moram, da sem doživeljal to slovesnost zelo intimno. Na poti do Jablanice sem, kot mnogi, živel v upanju, da bom videl nekdanje partizanske tovariše iz moje enote, s katero smo bili soudeleženi v prehodu čez Neretvo. Potem pa sem šel k reki in sem molčal. Priklikal sem si jih v spomin – dolgo vrsto nepozabnih tovarišev. Ampak petintrideset let nazaj se ni tako lahko vrniti! Kako smo lahko vzdržali, kako smo zmogli vse tisto, sem se spraševal. Spomnil sem se na množice beguncev, na nepozabno siromaštvo tamkajšnjih ljudi. Ne, današnja Bosna ni niti približno podobna takratni. Kakšen napredek! Ista je ostala le zavidljiva srčnost tamkajšnjega prebivalstva. Naši gostitelji so bili prebivalci Bugojna. Saj ne morem opisati, s kakšno iskreno ljubeznijo so nas sprejeli in nas gostili. Rečem vam le to: še velikokrat bom prišel v te kraje!

Silvo Teršek

Josip Broz pred pol stoletja: »Priznavam le sodišče partije«

Bombaški proces se je v zgodovino delovskega razreda Jugoslavije in njegove komunistične partije zapisal z velikimi rdečimi črkami. Dokazal je nezlomljivost ljudi, ki se niso bali smrti, ki so mirno prenašali mučenja, ki so se v imenu človeštva postavili po robu njegovim sovražnikom. Josip Broz je s svojim nastopom preprečil poskus, da bi sodili vsemu delavskemu razredu. **Takšni nastopi zbujaajo vero v prihodnost, rešujejo v ljudeh tisto, kar je človeško, jim vračajo zaupanje vase.** Takšni ljudje dajejo pečat celotnemu obdobju, postanejo njegov simbol.

DELO – 7. novembra 1978

Obnašamo se
kot da smo v
komunizmu

Miha Špiljak, predsednik sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, v pogovoru z novinarji Tanjuga:

– Nagrajevanje je trenutno eno izmed najresnejših vprašanj. Nimamo še poguma, da bi delavca nagradili to-

Mika Špiljak

liko, kolikor dela, hkrati se bojimo znati dohodek tistemu, ki bi glede na učinek moral dobiti manj. Bojimo se razlik v osebnih dohodkih, zapadamo v poprečja in prihajamo do »uravnilovskega«, niti malo nedolžnega obnašanja. Kot da smo v komunizmu, se vedemo po principu: vsakomur po njegovih potrebah. **Manj se uporablja socialistično načelo – vsakemu po prispevku, kar je na tej stopnji razvoja edino sprejemljivo in spodbudno.**

POLITIKA EKSPRES – 6. novembra 1978

1978

Da se Šumarice ne bi nikoli ponovile

V Šumaricah so bili 21. oktobra oživiljeni spomini na 7.300 kragujevskih domoljubov, ki so jih fašisti ustrelili leta 1941. V spominskem muzeju so njihova poslednja sporočila – skopi zapisi na kosih papirja, na straneh dijaških knjižic:

»Zbogom mati, oče in otroci, sestre, bratje in Dušanka, za vedno,« je bilo poslednje sporočilo Dimitrija Radovnovića, delavca vojno-tehničnega zavoda. Profesor Lazar Pantelić, vršilec dolžnosti direktorja prve moške realne gimnazije: »Srca moja in duše moje. Mira, poljubi otroke namesto mene. Poslušajte mamo, otroci, in pazite nanjo. Zbogom za vedno. Ljubi vas vaš oče Laza.« Sava Stefanović, puškar v vojaško-tehničnem zavodu: »Koso in otroci moji, jaz odhajam v smrt čist in

nedolžen. Oprostite mi, če sem v življenju koga užalil in bil surov. To pišem pet minut pred ustrelitvijo, vaš oče in dober mož, zet.« Steva Vuleta, delavec: »Otroci, maščujte očeta. Steva.« **Poslednje pismo Paje Ivanovića, učenca šestega razreda druge moške gimnazije:** »Oče, jaz in Miša sva v topovskih lopah. Prinesli nama kosilo, pulover, oedo. Prinesli nama v lončku mezge.« Ustreljen je bil istega dne v mraku. Ljubiša Jovanović, dijak sedmega razreda: »Dragi oče in mama, poslednji pozdrav, Ljubiša.« **Njegov tovariš Miroljub:** »Spominjajte se nas.«

In sporočilo letošnjih kragujevskih oktobrskih spominskih slovesnosti: »Da se Šumarice ne bi nikoli ponovile.«

DUGA – 28. oktobra 1978

Začetek v »mercedesu«

Samoupravne interesne skupnosti za zaposlovanje zbirajo sredstva s prispevki od gospodarstva, katerega glavni namen je spodbuditi čim hitrejši zaposlovanje nezaposlenih. Pa niso osamljeni primeri, da se ne prav mali del teh sredstev porabi v glavnem za visoke osebne dohodke zaposlenih v samih samoupravnih interesnih skupnostih. **Ve se tudi za to, da je ena izmed samoupravnih interesnih skupnosti za zaposlovanje v nerazvitem kraju kot prvo – od zbranih sredstev – kupila "mercedes".** Če bo tudi nadaljnje delo te samoupravne interesne skupnosti na nivoju začetka, nezaposleni nimamo kaj skrbeti. Če nič drugega, je zagotovljeno delovno mesto za šoferja "mercedesa" in še eno za njegovo popraviljanje in vzdrževanje.

BORBA – 6. novembra 1978

Človek člověku
– člověk

Marjan Orožen, sekretar komiteja
mestne konference ZKS v Ljubljani:

– Ni in ne more nam biti vseeno, kaj se dogaja z zemljo, kaj se dogaja z okoljem. Zato tudi ne moremo biti brezbržni do tistih, ki menijo – »to ni moj problem, to se mene ne tiče.«

Nadalje je urbanizem tisti dejavnik, ki neposredno vpliva na način življenja, ne zavest ljudi. S svojimi rešitvami lahko ohranja ostanke stare, individualistične prvotnolastninske miselnosti in zavesti, lahko s tehnokratskimi rešitvami zadržuje ali pospešuje egoizem in miselnost, da je vsak sebi zadosten, ohranja elemente dehumanizacije okolja, daje prednost enemu razvojnemu vidiku in drugega zapostavlja. Prav tako pa lahko s svojimi rešitvami vnaša in pospešuje razvoj novih socialističnih odnosov in morale med ljudmi, odnose, v katerih bo več sodelovanja, solidarnosti in vzajemnosti, odnose, v katerih bo človek človeku – človek in ne tujec.

VEČER – 3. novembra 1978

Marjan Orožen

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI

[illegible]

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO